17 Novembre 1906 — ՇԱԲԱԹ — 1 ՇԷՎՎԱԼ 1324 — 23րդ ՏԱՐԻ 23me année ԹԻՒ № 6329

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
"ԱՐԵՒԵԼՔ" ՕՐԱԹԵՐԹԻ
Կ. ՊՈԼԻՍ, ԳԱԼԱԹԻԱ.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱՐ	80 Դ.րշ.
ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ	108 »
ՕՏԱՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ	35 Ֆրք.

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵԶ ՎՐԱՅ

20 հատ 1 ղրուշէն փոխ
1 մեծ.ի հաշուով կ'ընդունուի

10 ՓԱՐԱ

ارەولك
درسعادتده غلطه ده ارەولك غزته سی اداره خانه سی

DIRECTION
DU JOURNAL ARMÉNIEN
"ARÉVÉLK"
CONSTANTINOPLE - GALATA

10 PARAS

Արեւելք

ՕՐԱԹԵՐԹ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Նոյեմբեր 1, Չորեքշաբթի օրէն ի վեր ԱՐԵՒԵԼՔ լրագիրը գինը 10 փարայի զեղչած ըլլալուն և գիրերը նորոգելուն առթիւ այնքան համակիր ընդունելութիւն մը գտաւ ընթերցող հասարակութեան կողմէ, ամենուրեք և ամէն դասակարգերու մէջ, որ պարտականութիւն կը համարինք մեզի հրապարակային շնորհակալութիւններս յայտնել, առանց յապաղելու։ Այսուհետեւ ԱՐԵՒԵԼՔ օրագիրը աւելի՛ շահեկան, աւելի՛ օգտակար ու հաճելի պիտի դառնայ։ Շնորհիւ Կայսերական Կառավարութեան Բարձր Հովանիին, և հանրութեան տաք վերաբերումէն խրախուսուած, նիւթական ու գրական ամէն զոհողութիւններով պիտի ջանանք տակաւ առ տակաւ հասնիլ այդ կատարելութեան։

Ուստի, կը փութանք ծանուցանել մեր սիրելի ընթերցողներուն թէ, ինչպէս որ թերթիս գինը 20 փարայէն 10 փարայի իջեցուցած ենք, կրկին անգամ նոր զիջողութիւն մըն ալ ընծայելու համար թէ՛ Կ. Պոլսոյ և թէ՛ գաւառներու մեր յարգելի բաժանորդներուն, զգալի զեղչ մը կ'ընենք բաժանորդագրական գնոյն վրայ՝ սապէս որոշելով զայն.

Կ. Պոլսոյ համար, տարեկան բաժանորդագինը իջեցուցած ենք՝ ՀԱՐԻՒՐ ղրուշէն ՈՒԹՍՈՒՆ (80) ղրուշի, և գաւառներու համար ՀԱՐԻՒՐ ՔՍԱՆ ղրուշէն ՀԱՐԻՒՐՈՒԹԸ (108) ղրուշի։

Տարակոյս չունինք որ մեր այս զոհողութիւնը պիտի գնահատուի ընթերցասէր ու գրասէր հասարակութեան կողմէ որ հետզհետէ պիտի գտնէ ԱՐԵՒԵԼՔ լրագիրը աւելի՛ ճոխ, աւելի հետաքրքրաշարժ, թէ՛ իր յօդուածներուն պէսպիսութեամբը և թէ՛ իր լուրերուն թարմութեամբը։

Առ այժմ, կը շատանանք անգամ մը եւս կրկնելով՝ շնորհակալութիւններս՝ մեր գտած ընդունելութեան համար։

ԲԵՒԵՌՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌ

Որքա՛ն սքանչելի են տիեզերքի Արարչին գործերը և որքա՛ն անհուն են մեր ունեցած ծանօթութիւնները անոր ամբողջական ստեղծագործութեան մասին։ Մարդկութիւնը իր ամբողջ գիտութեամբ ու գիւտերով դեռ ոչ միայն չի ճանչնար այն մոլորակները ու երկնային մարմինները, զորս կը տեսնէ, այլ նաև այն երկրագունդը որուն վրայ կ'ապրի։ Դեռ անթափանցելի են մեզ շրջապատող բնութեան գաղտնիքներուն մեծագոյն մասը. սակայն մարդկային գիտութիւնը որքան ալ սահմանափակ ըլլայ իրեն շնորհուած բանականութեան միջոցով, աշխատութեան ջանք ու եռանդ չխնայեր բնութիւնն ուսումնասիրելու և անոր ոյժերէն օգտուելու համար։ Ամենահին ժամանակներէ սկսեալ երկրիս մակերեւոյթը ճանչնալու համար մարդկութիւնը մեծամեծ ջանքեր ըրած է։ Վերջին տարիներս մանաւանդ այլ և այլ ազգեր հսկայական ծախքեր ընելով գիտական կարեւոր արշաւանքներ կազմակերպեցին երկրագունդիս Հիւսիսային և Հարաւային Բեւեռները հետազօտելու համար։ Ինչպէս յայտնի է, երկրագունդիս երկու բեւեռներն ալ ծածկուած են մշտական սառոյցով. այնպէս որ եթէ, օրինակի համար, Մարս մոլորակէն մեր երկիրը դիտելու ըլլանք, անոր հակադիր ծայրերը սպիտակափայլ գօտիով մը շրջապատուած պիտի տեսնենք։ Հիւսիսային Բեւեռին շուրջ մօտաւորապէս 10 աստիճան տարածութիւն մշտական սառոյցով շրջապատուած է, Հարաւային Բեւեռն ընդհակառակը 30 աստիճան. ամէն կողմէն 30 աստիճան սառուցապատ տարածութիւն մը կը պատէ զայն։ Նոյն երեւոյթը կարելի է նշմարել նաև Մարսի վրայ, որուն երկու Բեւեռները նոյնպէս սպիտակափայլ տարածութեամբ մը շրջապատուած են և տարւոյն քանի մը ամիսներու միջոցին անոնցմէ միայն մէկը կը հալի։ Այս երեւոյթը կարելի է դիտել նաև միւս մոլորակներուն վրայ։

Մագնիսական հրապոյր մը ունեցած է միշտ դէպ ի Հիւսիսային Բեւեռ ճամբորդութիւնը մարդկութեան համար և չնայելով անհուն սառոյցներու լեռնամած միապաղաղ կոյտերուն և բազմաթիւ վտանգներուն, Հիւսիսային Բեւեռը միշտ իրեն քաշած է յանդուգն ճամբորդներ հին դարերէ ի վեր, որոնք երկրագունդիս այս անծանօթ մասերու գաղտնիքներուն թափանցելու համար նիւթական ամէն տեսակ զոհողութիւններ յանձն առած են։ Զուտ գիտականէն առաջ առեւտրական նպատակներ պատճառ դարձան Հիւսիսային Բեւեռի հետազօտութեան։ Սպանիացիք և Բորթուկալցիք առեւտրական օգտաշատ յարաբերութիւններ հաստատած էին Հնդկաստանի և Հնդկաչինի հետ։ Բայց ի Ափրիկէի շուրջը դարձող սովորական ճամբէն, անոնք փորձեցին Ամերիկայի հիւսիսային կողմէն ուղղակի յարաբերութեան մէջ մտնել Ծայրագոյն Արեւելքի հետ։ ԺԹ. դարուն մէջ առաջին անգամ գիտական հետաքրքրութիւնն արթնցաւ։ Այն ատենները կը կարծուէր որ Հիւսիսային Բեւեռի սառոյցներուն եւս ընդարձակ ծով մը կայ։ Երկրագունդիս ամէնէն ցուրտ վայրը կը համարուէր այն ատեն Արեւելեան Սիպերիոյ Վերխոյեանսք քաղաքը, որուն կլիմայի տարեկան միջին ջերմութիւնը զերոյէն 19 աստիճան վար էր։ Նանսէնի հետազօտութիւնները ցուցուցին սակայն որ Կրէօնլանտի մէջ աւելի սաստիկ ցուրտ կը տիրէր և տարեկան ջերմութեան միջին չափը զերոյէն 25 աստիճան վար էր։ Ճամբորդներ կը հաստատեն նաև որ այս վերոյիշեալ երկու վայրերէն հիւսիս գտնուող երկիրներուն կլիման համեմատաբար աւելի տաք է, հետեւաբար անկարելի չէ որ սառոյցին գօտիէն անդին ծով մը գոյութիւն ունենայ։ Բեւեռներու ուսումնասիրութիւնն անհրաժեշտ է օդերեւութաբանական, կենսաբանական, երկրաբանական և այլ տեսակէտներով։ Բեւեռային երկիրներու մէջ ամէնէն աւելի յստակ կերպով կարելի է ուսումնասիրել երկրիս ելեկտրական հոսանքները։ Արեւը, որ երկրագունդէս 150 միլիոն քիլօմեթր հեռու է, անմիջական ազդեցութիւն ունի անոր կլիմային և օդերեւոյթներուն վրայ։ Արդի գիտական հետազօտութեանց համաձայն արեւի վրայ [illegible] սեւ բիծերէն հսկայական ելեկտրական հոսանքներ կը հասնին մեզ և պատճառ կը դառնան Հիւսիսային Բեւեռի զարմանալի և բազմերանգ լոյսերուն, որոնք Բեւեռային սառուցապատ երկիրներու ամէնէն թովիչ և հրաշալի տեսարանները կը պարզեն։

Հիւսիսային Բեւեռի գաղտնիքներուն մասին յստակ գաղափար մը տուած կ'ըլլանք Արեւելքի ընթերցողներուն, երբ հետզհետէ կատարուած ճամբորդութիւնները և անոնց արդիւնքները յիշատակենք։ Ամէնէն առաջ Ռոպերտ Թօրն անունով անգլիացի վաճառական մը 1527ին առաջարկեց անգլիական կառավարութեան՝ Սպանիացիներու և Բորթուկալցիներու հետ յաջողապէս մրցելու համար փորձել Ասիոյ հիւսիսային կողմէն Չին ճամբորդել և Ափրիկէի հարաւէն վերադառնալ։ Նոյն ատեն յղացաւ նաև երկրորդ ծրագիր մը, Ամերիկայի հիւսիսային կողմէն անցնելով Ծայրագոյն Արեւելք ճամբորդելու և ապա Հարաւային Ամերիկայի Մակելլանի նեղուցէն անցնելով Անգլիա վերադառնալու համար։ 25 տարի ետքը միայն Էտուարտ Զ.ի օրով 1553ին այս առաջարկներէն առաջինը իրագործուեցաւ։

Ահագին ծախքերով երեք նաւեր պատրաստուեցան և մեծ հանդէսներով ճամբայ դրուեցան։ Այս նաւային առաջին արշաւանքը շատ դժբաղդ վախճան մը ունեցաւ։ Սոսկալի փոթորիկ մը երեք նաւերէն մէկը միւսներէն բաժնեց։ Բաժանուած նաւին մարդիկը երկար ատեն թափառելէն ետքը Սպիտակ Ծովուն մէջ, Ռուսիոյ հետ մեծարդիւն և տեւական առեւտրական յարաբերութիւններ հաստատեցին և ազատուեցան միւս երկու նաւերուն մէջ գտնուողներու եղերական վախճանէն, որոնք ամէն կողմէ սառոյցի լողացող լեռնակոյտերով շրջապատուեցան և Բեւեռային Գիշերի բոլոր սարսափները կրելէն ետքը կորսուեցան։ Ռուս ձկնորսներ Լափլանտիոյ ափերուն քով գտան այս նաւերը և անոնց մէջ եղած անձերուն դիակները։ Անգլիացիներէն ետքը Հոլլանտացիք կազմակերպեցին Բեւեռային երկրորդ մեծ արշաւանքը, դարձեալ առեւտրական նպատակով։ 1594ին Վիլհէլմ Պարենդս Հոլլանտայէն ելնելով և անցնելով Նորվէկիոյ հիւսիսային կողմէն հասաւ Նոր-Երկիր կղզիները և մտաւ Քարեան ծովը, սակայն սառուցակոյտերու առատութեան պատճառով չկրցաւ աւելի յառաջանալ։ Յաջորդ տարին անվեհերն Պարենդս 7 նաւերով կրկին փորձեց աւելի հեռուն երթալ, բայց ի զուր։ Հոլլանտական երկրորդ արշաւանքի միջոցին գտնուեցան Արջի և Շբիցպերկէն կղզիները։ Պարենդս երրորդ ճամբորդութիւն մըն ալ կազմակերպեց և այս անգամ հասաւ Հիւսիսային լայնութեան 76 աստիճանին։ Այս անգամ Հոլլանտացի ճամբորդները Նոր-Երկրի հիւսիսային եզերքը հասան։ Սակայն իրենց ընտրած նաւահանգիստին մէջ սառնակոյտերով շրջապատուելով ստիպուեցան ձմեռը հոն անցընել։ Պարենդս սքօր-պութէ մեռաւ, որ բեւեռներուն յատուկ հիւանդութիւն մըն է և ատամունքէն կը սկսի ու բերնի փտումով կը վերջանայ։ Վերջերս այս հիւանդութիւնը հիմնապէս ուսումնասիրուեցաւ և Նանսէն ու իր ընկերները որոնք երեք տարի Բեւեռային երկիրներու մէջ մնացին, անկէ որեւէ վնաս մը չտեսան՝ կերակուրի մասին պէտք եղած զգուշութիւնները գործադրելով։ Պարենդսի ընկերները ձմեռը հիւղակի մը մէջ անցուցին որ 275 տարի ետքը 1871ին գտնուեցաւ և «Հիւսիսային Պահոց» անունն առաւ։ Լահէյի թանգարանին մէջ այս հիւղակին նման շէնք մը կառուցուեցաւ ի յիշատակ անվեհեր Հոլլանտացի ճամբորդներուն։ Պարենդսէն ետքը բազմաթիւ նաւավարներ փորձեցին Քարեան ծովէն անցնիլ, բայց չյաջողեցան. այս պատճառաւ հետզհետէ տարածուեցաւ այն գաղափարը թէ Քարեան ծովէն անցնիլ անկարելի է սառնակոյտերու պատճառաւ։ Այս տեսութեան սխալ ըլլալը առաջին անգամ գործնականապէս հերքեցին Նորվէկիացի որսորդներ 1860ին, որոնք ո՛չ թէ փորձեցին և անցան, այլ աւելին նաւարկեցին դէպ ի Քարեան ծով և ճոխ աւարով վերադարձան։ 1872ին, երկու Աւստրիացիներ՝ Բայեր և Վայփրէխտ՝ առանց նախորդ արշաւանքներու փորձառութիւններէ օգտուելու ճամբայ ելան դէպ ի Հիւսիսային Բեւեռ։ Անոնք յաջողութեամբ հասան նոյն երկրին սահմանները, բայց սառնակոյտերով շրջապատուեցան. Թեկեթօֆ նաւը մնաց սառոյցի մէջ և երկար ամիսներ ճամբորդները սառնակոյտի ակամայ ուղեկիցներն եղան մահուան սարսուռ զգալով միշտ։ Թեկեթօֆի ճամբորդներէն մէկը իրենց կացութեան հետեւեալ պերճախօս նկարագրութիւնը կ'ընէ. «Մեր տեսութեան հորիզոնը ամէն օր աւելի սահմանափակ կը դառնար և բնութիւնը միապաղաղ [illegible]։ Սառոյցներու անապատին մէջ ոչ մէկ լոյս կը շողար, թռչունները անհետացած էին, քնած արջը դանդաղաշարժ տարածութեամբ կը թափառէր։ Նոյն իսկ սառնակոյտը կը սառէր և անշարժութեան կը մատնուէր։ Սահմռկեցնող հովը ձիւնային հեծեծանքներ ու սուլումներ կը հանէր։ Անվախճան ծովի մթին անդունդներէն թանձր մառախուղ կը ժայթքէր։ Միայն երկնային մարմինները իրենց վեհ ազդու լեզուն [illegible] և մեր գլխուն վերեւ կը շրջէին առանց շշուկի, լռիկ, սառոյցներու հորիզոնին ետեւ անհետանալու համար։ Լուսինն ալ որ կը փարատէր խաւարի թանձր քօղը նմանապէս կեանքի յոյս կը ներշնչէր մեզ։ Անոր ճառագայթները սառնային լեռներու վրայ իյնալով կ'անդրադառնային և ադամանդի հսկայական բլուրներու կը վերածէին զանոնք»։ 14 օր շարունակ լուսինը կը մնար իւրաքանչիւր ամիս հորիզոնի վրայ։ Աւստրիացի ճամբորդները 133 օր սառնակոյտին մէջ մնացին, որ երբեմն արեւելք և երբեմն արեւմուտք և ի վերջոյ դէպ ի հիւսիս ուղղուեցաւ և հասաւ հիւսիսային լայնութեան 80 աստիճան և հոն տեսան կղզեխումբ մը զոր անոնք Ֆրանց-Եօզէֆ անուանեցին։ Այս կղզեխումբը Նոր-Երկրի հիւսիսային կողմը կ'իյնայ և անմարդաբնակ է։ Ֆրանց-Եօզէֆ կղզեխումբին քով Աւստրիացի ճամբորդները վերջապէս ազատուեցան սառոյցէն և իջան ցամաք ու ձմեռեցին։ Անոնք սահնակներով արշաւանքներ ըրին կղզեխումբը ուսումնասիրելու համար, որու միջոցին ամէնէն կարեւոր դերը կը խաղան շունները։ «Բեւեռային երկիրներու հետազօտութիւնը, կ'ըսէ ճամբորդ մը, լաւ մարզուած շուներէ կախուած է։» Այս խեղճ կենդանիները ամէն զոհողութիւններու պէտք է դիմանան և ի վերջոյ կամ կը լքուին իրենց տէրերուն կողմէ և կամ անոնց կերակուր կ'ըլլան։ Սահնակի համար միմիայն շուն կը գործածուի։ Բնութիւնը զանոնք օժտած է սպիտակ արջի լայն առաւելութիւններով։ Էսքիմոներ զանոնք յատկապէս կը մարզեն։ Աւստրիական արշաւանքը թէպէտ չհասաւ իր նպատակին, բայց կարեւոր գիւտեր ընելէն ետքը նաւակներով վերադարձաւ Նոր-Երկիր և անկից ռուսական նաւերով Աւստրիա։

Նիւթերու առատութեան պատճառաւ, Արեւելքի այսօրուան չորրորդ էջին եւս յատկացուցած ենք շահեկան յօդուածներու, — կարգադրութիւն մը որմէ գոհ պիտի մնան անշուշտ մեր ընթերցողները։

ՕՐՈՒԱՆ ՆՇՄԱՐՆԵՐ

ԱՊԱՔԻՆՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ.— ԱՆԿՈՂՆԻ ՄԸ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ.— ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՅԻՇԱՏԱԿ.— ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ։

Թատերական Մնակեան Էֆէնտիին ապաքինած վիճակի մէջ Ազգ. Հիւանդանոցէն ելլելը այժմէութիւն մը կուտայ այդ հաստատութեան մէջ պատսպարեալներուն ընկերային դիրքին, հանրածանօթութեան ու անծանօթութեանը։

Արդէն, երբ եղած է որ Հիւանդանոցը օրուան նիւթ չդառնայ մեր լրագրութեան համար, անցեալին մէջ՝ իր վարիչներուն կրած լրագրական քննադատութիւններովը ու վերջին տասնեակ տարիներուն մէջ՝ իր կրած զգալի բարեփոխումներովը, և մանաւա՛նդ այս անգամ իր նոր շինութիւններովը։

Պէտք է օր մը, — Հոգաբարձութեան նիստին մէկ օրը, — ներկայ գտնուիլ Մեծ — Նոր Խանի գրասենեակը, գաղափար կազմելու համար թէ որքա՛ն շատ ու բազմազան են դիմումները, խնդրանքները։ Այդ հինաւուրց խանին ամբոխէն ու մթին կամարներուն տակ, դուրսի նրբանցքին մէջ, յաճախ ծերունի մըն է որ տղեկի մը ձեռքէն բռնած՝ կը պաղատի որ Որբանոց ընդունին զայն. ուրիշ անկիւն մը, հիւանդ կին մըն է որ, մարդասէր բարեկամի մը ուսին կռթնած, կը սպասէ որ իր մասին արձանագիրը յանձնուի՝ Հիւանդանոց ընդունուելու համար, կամ երիտասարդ մը, բժշկուած ու դուրս ելած, շնորհակալութիւն յայտնելու կուգայ։ Իսկ ներսը, Հոգաբարձութեան սեղանին վրայ դիզուած են՝ նիւթական, մատակարարական խնդիրներ, — պէտքեր որոնք անմիջական գոհացում կը պահանջեն. երբեմն դրամը կը պակսի և երբեմն անհրաժեշտ ծախքի մը նոր բեռը կ'աւելնայ։ Ասոնց ամէնուն պէտք է հասնիլ, արդ կարգադրութիւն մը ընել. ծախքը իր վճարումը կ'ուզէ և պատսպարման համար ներկայացողը իրեն յատկանալի անկողինը։

Անկողին մը։ Գիտէ՞ք ի՛նչ մեծ նշանակութիւն ունի այս բառը Հիւանդանոցին համար ուր հազարի չափ կամ աւելի են, և սակայն դարձեա՛լ կարօտը կը զգացուի, ձմրան եղանակին մէջ մանաւանդ երբ կ'աւելնայ պատսպարեալներուն և հիւանդներուն թիւը։ Պէ՛տք է չինել այս խղճութիւնը, — ցուրտ [illegible] մը, — բարեկեցիկ դասին ներշնչելու համար այն գաղափարը որուն հետեւելով շատեր, իրենց սիրելի մէկ նուիրեալին յիշատակին, անկողին մը կը պահեն Հիւանդանոցին որ և է մէկ սրահին մէջ, ոմանք ծերանոցը ընտրելով, ոմանք կանանց բաժինը, և ուրիշներ ապաւինարանը կամ ջղախտաւորներուն յարկը։ Ամէն անգամ որ այցելած եմ Նէտր-Գուլէի մեր այդ բարեգործական հաստատութիւնը, ուշադրութիւնս գրաւած են մանուկներու կողմէ հաստատուած անկողինները որոնց ճակատը համեստ արձանագրութիւն մըն ալ փակցուած է, պղնձեայ տախտակի մը վրայ — «Տիկին Բ. իր մեռած զաւկին յիշատակին» կամ «Օր. Բ. իր մօրը յիշատակին»։ Եւ այդ անկողնին մէջէն կուգան կ'անցնին մայրեր ու աղջիկներ, շատեր ապաքինած վերադառնալով իրենց ընտանեկան յարկը՝ օրհնութեան մրմունջներով, և ոմանք, ճակատագրին անողոքութեամբ, Պալըգլըի գերեզմանատան ճամբան բռնելով, դագաղի մը սեւ ծածկոցին տակ։ Ասոնք, իրենց ցաւերուն ու օրհասի տառապանքներուն մէջ, թերեւս ո՛չ իսկ ժամանակ ունեցած կամ խորհած են օրհնութեան մրմունջ մը բարձրացնել՝ այդ անկողինը իրենց տրամադրութեան ներքեւ դնողին հոգւոյն կամ անոր նուիրեալին հոգւոյն։ Եւ սակայն, ատոր համար, բարիքը բարիք ըլլալէ չի դադրիր, — սովորական ձեւէն տարբեր բարիք մը որ տեսակ մը խոր բանաստեղծութիւն կը պահէ իր մէջ, յաւակնոտութեանց նախընտրած «փոխան ծաղկեփունջի»ներուն պէս։

Մնակեանի ապաքինած մեկնումը Հիւանդանոցէն, որ ծայր տուաւ այս տողերուն, կը յիշեցնէ շարքը մեր այն գրագէտներուն, դերասաններուն, եկեղեցականներուն, հրապարակագիրներուն և ուրիշ հանրային մարդոց որոնք ատեն ատեն գացած «ինկած» են հոն, բանին փիլիսոփայական իմաստովը։

Ամէնէն աւելի ծանօթներուն մէջէն յիշատակելի է Եղիա Տէմիրճիպաշեան՝ իմաստասէր գրագէտը՝ որ ամիսներով հոն պատսպարուեցաւ ու մտային կորուստով մը մեկնեցաւ Հիւանդանոցէն։ Հեռաւոր անցեալներու մէջ, ո՛չ նուազ ծանօթ ու սիրուած դէմքեր իրենց ուրուագիծը դրոշմած են Հիւանդանոցի սրահներուն կամ խցիկներուն մէջ, ուր կը պահուի իրենց յիշատակը՝ բերնէ բերան, աւանդութեամբ, կամ պատին վրայ նօթագրուած արձանագրութեամբ մը։

— Քրիստոսատուր Ղազարոսեանը այս անկողնին մէջ աւանդած է իր հոգին, կ'ըսէր ինծի օր մը հիւանդ մը, հպարտութեամբ, հանրային կեանքի մասին իր գիտակցութիւնը ու հանրային մարդոց վրայ ունեցած ծանօթութիւնը չեշտելու միտումով։

Ուրիշներ ալ թերեւս նոյն բանը ըսած ըլլան՝ Նիւլանտայի բանաստեղծին կամ գրագէտ եկեղեցական մը ակնարկելով, նոյն հպարտութեամբ որով, օրինակի համար, ուխտաւոր մը պիտի լսէր, Երուսաղէմ այցելած պահուն, եկեղեցպանի մը բերնէն, «Այս շուրջառը զոր կը տեսնէք վրաս կամ այս գաւազանը զոր կը կրեմ, Նշանաւոր Յակոբոս Պատրիարքին կրածն է»։

Անցողաբար ըսելով, գրաշարներն ալ

«ԱՐԵՒԵԼՔ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԼԻԱՆ-ՆԷՐՕՆ

ԱԴԱՄԱՆԴՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ԱԴԱՄԱՆԴԻ ՀԵՏԱԶՕՏԻՉԸ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐԸ

Խեղճ պատանին իր յուզումը զսպելով՝ ընդհուպ անկողին մը պատրաստեց ճաշարանին ու մեծ նստարանին վրայ։

Չէին կրնար վերի յարկը [illegible] մը փոխադրել մարդը, որովհետեւ բժիշկը կը վախնար որ վիրաւորեալը անկարող պիտի ըլլար դիմանալու նոր արիւնահոսութեան։

Բրէր նորէն դարմանեց վէրքը, և որովհետեւ անծանօթը անշարժ կը մնար, կեանքի նշան ցոյց չտալով երբեք, փորձեց ակռաները բանալ դգալի մը միջոցաւ, և միւս կողմէ բերնէն վար լեցուց զօրաւոր էլիքսիր մը՝ որուն հնարիչն ինք էր։

Վայրկենական եղաւ [illegible] ազդեցութիւնը։

Թեթեւ կարմրութիւն մը պատեց կապուտած այտերը, երերացին շրթունքները և արտեւանունքները։

Մարդը բացաւ աչքերը, ճակտին տարաւ ձեռքը, յիշատակները ամփոփելու համար. յետոյ յանկարծ շարժումով մը կուրծքը շօշափեց։

Այդ շարժումը ցաւի ճիչ մը արձակել տուաւ։ Բայց տարտամ ժպիտ մը կծկեց բերանը։

— Ձեռք անցուցած չեն աւազակները։

— Իր ադամանդներուն վրայ կը խօսի, պարոն Բրէր, ըսաւ Մաթիէօ։ Հարցափորձեմ զինքը։

Բժիշկը ընդդիմացաւ։

— Ո՛չ, հիմա չըլլար, որովհետեւ դիմանալու կարողութիւն չունի։ Արդէն կորսուած կը նկատեմ կեանքը, բայց երիտասարդ և քաջառողջ կազմուածք մը ունենալուն համար, թերեւս հրաշք մը պատահի, ինչպէս եղած է ուրիշ անգամներ։ Հարիւրին մէկ հաւանութիւն կայ մահուընէ ազատելու. արգելք չըլլանք այդ չափ փոքր յոյսի մը։

Վիրաւորեալը, պահ մը կենդանացած, խոր թմրութեան մը մէջ թաղուած մնաց։

— Ուրեմն կը ճանչնա՞ք զինք, հարցուց Ռօմէն։

— Ի՛նչ կարեւորութիւն ունի այդ բանը. խնդիրը ատոր վրայ չի դառնար, որովհետեւ մահը գարանակալ կը սպասէ, և ես չեմ ուզեր մեռնիլ՝ իմ կորստեանս պատճառ եղող գաղտնիքը ձեզ յայտնելէ առաջ։

Օրհասականը պահ մը շունչ առաւ։ Ակներեւ էր իր տկարացումը։

— Դուք տարրալոյծ էք և ադամանդի շինութեան քիմ. սարքը կը փնտռէք... ես գտայ այդ սարքը... և որովհետեւ դատապարտուած եմ մեռնելու, կ'ուզեմ ձեզի յանձնել թանկագին թուղթ մը՝ որ ձեր հետազօտութեանց պիտի նպաստէ... ո՛հ, աճապարեցէք... շատ դէշ կը զգամ ինքզինքս... Բաճկոնակիս աստառը քակեցէք...

Ռօմէն, հնազանդեցաւ դողդողալով։

Հիւանդը բարձին վրայ ձգած էր գլուխը. շնչառութիւնը սուլումի ձայներ կը հանէր և սիրտը յանկարծական զարնումներ ունէր։

Բրէր յուսալքիչ շեշտով մը մրմնջեց.

— Էլիքսիրին ներգործութիւնն է. շատ զօրաւոր չափով առաւ խեղճ մարդը, որ քանի մը վայրկեանի կեանք ունի։

Տագնապը անցնելէ յետոյ, վիրաւորեալը աւելի կտրատելով իր պարբերութիւնները, յարեց.

— Կարը քակեցէք, այդ... կաշիէ քսակ մը կայ... առէք։

Արդարեւ, Ռօմէն աստառին մէջէն դուրս քաշեց կաշիէ փոքր քսակ մը, կոշտ կերպով շինուած, որ ծակծկուած էր արդէն։

Երկու եղբայրները հետաքրքիր նայուածք մը ձգեցին քսակին վրայ. բժիշկը ըսաւ Ռօմէնին.

— Այս քսակը մեղմացուցած է հարուածին ուժգնութիւնը։ Խեղճ մարդը բուռն հարուածներ ստացած է։ Տարակոյս չկայ որ դաշոյնիկի մը առաջ բերած վէրքն է սակայն. առանց այդ կաշիի կտորին՝ զէնքը սրտին պիտի դպէր ուղղակի։

— Առէք, առէք քսակը, կ'արտասանէր օրհասականը դժնդակ շեշտով մը։ Բայց այդ քսակը դժբախտութիւն կը բերէ մարդուն գլուխը... Թերեւս աւելի լաւ պիտի ըլլար զայն փճացնելը։

Վիրաւորեալը քանի մը անհասկնալի բառեր ալ արտաբերեց, ուրկէ երկու եղբայրները հասկցան թէ ադամանդի մասին թանկագին գաղտնիքի մը վրայ կը խօսէր։

Յետոյ վիրաւորեալը անկողնին վրայ ինկաւ անշարժ։

Բրէր ձեռքէն բռնեց. սառած ու կարկամած էր։ Ծռեցաւ՝ սրտին դրած ականջը։ Չէր տրոփեր ալ եւս։

Իր եղօր աջակցութեամբ, Բրէր յաջորդաբար երկու անգամ կատարեց միեւնոյն գործողութիւնը, որ կը կայանար շրթունքները բանալու և բերնէն վար քանի մը կաթիլ էլիքսիր կաթեցնելու մէջ։

Մաթիէօ մեկնած էր, քաղաք երթալու համար, տեղական իշխանութեանց իմաց տալու և իր տեղեկագիրը պատրաստելու համար։

Բրէր ու Ռօմէն մինակ մնացած էին օրհասականին մօտ։ Մանիճէն պահանջած էին որ ինք հանգչի։

— Ո՛հ, խեղճ մարդը լմնցած է, ըսաւ բժիշկը։ Չի կրնար օձիքը ազատել, և արդէն ձեռքերն ու ոտքերը պաղիլ սկսած են... Այգուն մեռած պիտի ըլլայ...

Ցաւագին հառաչ մը պատասխանեց այդ խօսքին։

Վիրաւորեալը նորէն բացաւ աչքերը։ Իր վառ նայուածքը սեւեռեց երկու եղբայրներուն վրայ։ Իր մօտ կանչեց զանոնք ձեռքով։

— Կ'ուզէ մեզի հետ խօսիլ և անշուշտ բան մը վստահիլ, մրմնջեց Ռօմէն։

Բրէր մօտեցաւ։

Էլիքսիր պարունակող բիւրեղէ սրուակին երկարելով մատները, վիրաւորեալը խնդրեց որ այդ թանկագին հեղուկէն դարձեալ խմցնեն իրեն։

Բրէր կը վարանէր։

— Այդ ըմպելին շատ զօրաւոր է և մեծ չափով առնուած՝ ատեն վտանգաւոր կ'ըլլայ. իրաւ է որ առժամապէս կը վերակենդանացնէ կեանքը, բայց ընդհուպ կը մարեցնէ զայն, ըսաւ Ռօմէն։

Վիրաւորեալը ճիգ կատարեց, թեւը ձգտեցաւ զսպանակի մը պէս, ձեռքովը առաւ բիւրեղէ սրուակը, և Բրէր արգիլելու ատեն չունեցած, բերնին տարած էր։

Բրէր բացագանչութիւն մը արձակեց.

— Կորսուած է ալ եւս։

Բերնէն ետ քաշեց այն սրուակը, որ կը պարունակէր այդ ազդեցիկ ու սոսկալի հեղուկն։

Ջղաձգական սարսուռ մը ցնցեց օրհասականին ամբողջ մարմինը, ճակտին վրայ քրտինքի կաթիլներ երեւցան և արիւնախառն թուք մը եկաւ շրթունքներուն ծայրը։

Այդ երեւոյթները պատահած միջոցին կեանքի նշոյլ մը կ'ոգեւորէր վիրաւորեալին բիբերը, սակայն կանթեղի մը պէս, որ արծարծուն և փայլուն լոյս մը կ'արձակէ, մարելէ առաջ։

Մարդը տեղէն ելաւ և [illegible] ձայնով մը ըսաւ.

— Պարո՛ն Ռօմէ՛ն...

Եթէ երբեք սենեակին մէջ կայծակ իջնէր՝ աւելի ազդեցութիւն չպիտի գործէր։

— Այս անգամ խեղճ մարդը մեռած է։

Այդ իրիկուան անցքերէն հետաքրքրուած, Ռօմէն իր բաճկոնին ներքին գրպանին մէջ սահեցուց կաշիէ պահարանը։ Բնաւ հաւատ չէր ընծայած անծանօթին արտասանած խօսքերուն, զորս վերագրած էր անոր վէրքին պատճառած զառանցանքներուն։

(Շարունակելի)

այս տեսակ պանծացումներ կ'ընծայեն երբեմն, տարեկանները մանաւանդ, համբաւաւոր հրապարակագրի մը ձեռքին տակ աշխատած ըլլալնուն համար, և կա՛ն որ նուիրական յիշատակի մը պէս կը պահեն բանաստեղծի մը, գրողէ մը ձեռագիրը։ Արեւելքի հրատարակութեան առաջին տարին, 1884ին, երբ դեռ անվարժ խմբագրական սրահին ու տպարանական գործերու, նախափորձերս կ'ընէի փորձերու սրբագրութեան, գրաշարական խումբին մէջ ուշադրութիւնս կը գրաւէր բարձրահասակ, նիհար, ջղուտ արհեստաւոր մը որուն հետ խօսիլ դժուար էր պարզապէս, և ամէն անգամ որ սրբագրութեան մը համար դիտողութիւն կ'ընէինք՝ դէմքը կը ծամածռէր, նեղսիրտ երեւոյթով մը։

Օր մը, վերջապէս ճարահատ, դուրս երեւան, երբ սրբագրութիւններով ծանրաբեռնեալ փորձ մը կը կարկառէինք իրեն, լաւ յանդիմանութեամբ մը.

—Ես Վարդան փաշային ձեռագիրը շարած գրաշար եմ, գիտե՞ք։

Ու միջօրէի դադարի պահուն, գրասեղանիս մօտենալով, իր բանձկոնակին գրպանէն հանեց կապոյտ թաշկինակի մէջ պահուած փոքրիկ թղթածրար մը որ կը պարունակէր մէկմէկ նմոյշ իր ժամանակին անուանի մարդոց ձեռագիրներէն զորս շարած էր իր ձեռքով։ Դեղնած, ճմրթկուած, պատառուն թուղթի կտորներ էին ասոնք, ամէն մէկը իրա՛ւ յիշատակ մը պահելով իր մէջ՝ այրուած գրական կամ հրապարակագրային կեանքի մը,—ո՛րը բանաստեղծի մը մէկ հատուածին էր, ո՛րը պատառիկ մը քննադատականի կամ խմբագրականի մը։ Միջոցին, փոքրիկ քառակուսի թղթիկներ, զորս կը ծածկէր նուրբ անընթեռնլի գիրերու խիտ ու խիտ տողանցում մը, անջատելով այդ ծրարէն, գրաշարս ըսաւ ինծի.—«Ահա՛ Վարդան փաշային ձեռագիրը»։ Վայրկեան մը հետաքրքրուեցայ, բայց մեծ տպաւորութիւն մը չկրեցի. նախանձելի պիտի սեպէի այդ հրապարակագրին ժամանակակից գրագէտներու ձեռագիրները տեսնել, որոնց անունները մտքիս մէջ արթնցան յանկարծ, այդ վայրկեանին։ Վարդանի արհեստաւորը, երկիւղածութեամբ ծալլեց թուղթերը ու նորէն ծրարելով կապոյտ թաշկինակին մէջ, գրպանը զետեղեց։ Այդ օրէն յետոյ, տեսակ մը վերապահումով վարուեցայ իր հետ, յարգելով իր զգայնութիւնը, բայց ձեռագրային խմառումը։

Ինքն մարդը հիւանդ էր արդէն, ու քանի մը ամիս ետքը, առտու մը, լուր բերին թէ մեռեր է։ Ապահովապէս, գրաշարի թղթածրարն ալ մէկտեղ թաղեցին, վասն զի անշուշտ հիւսուած էին որ արժէք մը չպիտի կրնային ունենալ անկինտի փերեզակին քով։

Այս չէ՞ արդէն ամէն տպուած ձեռագրի ճակատագիրը։

ԳԱՄԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԳԵՐՄԱՆ ՌԱՅԽՍՏԱԿԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

(«Թայմս»ի խմբագրականէն)

Հակառակ ամէն կարգի զանազան մեկնութեանց և տրամաբանական կերպով տարածուած զրոյցներու, Պիւլով իշխանը Ռայխստակի բացման ներկայ գտնուեցաւ իբր կայսերական վարչապետ։ Անգլիացիները իշխան Պիւլովի համար մտերմական սէր մը չունին, այն անմոռանալի օրէն ի վեր երբ Հարաւային Ափրիկեան պատերազմին առթիւ, պատճառ եղաւ որ բրիտանական բանակին վրայ կարգ մը անարդարանալի զրպարտութիւններ ըլլան, ոչ ալ որ և է ազդեցութիւն աշխատեցաւ բանեցնել գերման այն հրապարակագիրներու վրայ որոնք Անգլիոյ կառավարութեան, Խորհրդարանին և ժողովրդեան դէմ տեսա՛կ տեսակ հրապարակումներ ըրին։ Միւս կողմէ, սա ստոյգ է որ գերման մամուլը այսօր թօթափած է այն կապերը որոնցմով Պիսմարք իշխանը կ'առաջնորդէր զայն։ Նոյն իսկ այն թերթերուն մէջ, որոնք պաշտօնական շրջանակներու ներշնչմանց նպաստաւորութիւնը կը վայելեն, երբեմն խիստ քննադատութեանց արտայայտութիւններ կը տեսնուին, մանաւանդ այս օրերս, երբ կառավարութիւն, վարչապետ և նախարարութիւն այնքան բացորոշ կերպով կը քննադատուին։ Այս պատճառաւ պէտք է որ մենք զգուշանանք Պիւլով իշխանին ուղղելու այն բոլոր խօսքերը որոնք կառավարութեան ազդեցութեան ներքեւ գտնուող թերթերու մէջ կ'ըլլան անոր մասին։ Երկդիմի է իր կացութիւնը և միայն պարտադիր հանճարով և երկաթեայ կամքով քաղաքագէտ մը կրնայ երկու կողմերու միջեւ իր գործը յառաջ տանիլ։ Այս պայմաններու ներքեւ էր որ Պիսմարք իշխանը ի վերջոյ տեղի տուաւ և իր յաջորդներն ալ եթէ դժուարին կացութիւններու մէջ գտնուած են, միեւնոյն պատճառաւ եղած է։ Պիւլով իշխանին համար, տարակոյս չկայ թէ կացութիւնը անհունապէս դժուարին դարձած է, մանաւանդ այն օրէն երբ, Մարոքի խնդրոյն առթիւ նշանակալից պահուն, ինք պարտաւոր էր կրել ծանրութիւնը անյաջող քաղաքականութեան մը, որուն համամիտ չէր արդէն։ Ֆրանսայի ալ յաջորդական փոխն ի փոխ ընթացքները Գերմանիոյ վարչապետին պէս նրբամիտ և նրբազգած քաղաքագէտի մը համար յայտնի է թէ բաւական վանիչ էին, թէեւ ինքը պարտաւոր էր իր պաշտօնին բերմամբ ամէն ջանք ընել եղած սխալը դարմանելու նպատակով։ Յանցանքը ուղղակի իրը չէր եթէ Ֆրանսա այն ժամանակ անարգուեցաւ և հետեւաբար զայրացմամբ լեցուեցաւ, եթէ Մեծն-Բրիտանիա ուծացաւ Գերմանիայէն և եթէ նոր բարեկամութիւնը վերահաստատուեցաւ վերջին երկու երկիրներուն միջեւ, միայն այն չափով որ երկուքին ալ անհրաժեշտ էր։ Գերման դիւանագիտութեան այս դիրքորդին առթիւ՝ Պիւլով իշխանը շատ խորապէս զգացած է, և եթէ երբեք կէտ մը կայ որուն համար կրնայ պատասխանատու համարուիլ, այն ալ չկրնալ նախատեսնելը և հետեւաբար չկրնալ արգիլելն է մարոքեան խնդրի մը յառաջ գալը։ Որովհետեւ այդ սխալ քայլին բազմադիմի հետեւութիւնները Գերմանիոյ ժողովուրդը աղէտ մը ըրած է. այդ պատճառաւ ալ ուղղակի իշխանին դէմ եղած գրգռութիւնները կը նուազին, մինչդեռ միւս կողմէն ալ այն ընթացքը որով անիկա կը շարունակէ տեսարանին յառաջանալին վրայ մնալ, իրեն դէմ անողոք զգացումները կը զօրացնէ։

Գերմանիոյ ժողովուրդին մէջ վերջին ժամանակներս դժգոհութիւնները հետզհետէ աւելնալու վրայ են, մանաւանդ ընկերավար-ընկերվարականներու հետզհետէ զօրանալուն հետեւանքով, որ իր մէջ ձուլած է այսօր հին ազատական կուսակցութիւնը։ Բարձր շրջաններու մէջ ալ դժգոհութիւնը տակաւ կը ծաւալի։ Գերման ժողովուրդը այսօր այնպէս կը նկատէ թէ Երրորդ Զինակցութիւնը որ երբեմն ամէն կողմի դէմ պաշտպանութեան զօրաւոր պատուար մըն էր, այսօր անցեալը յիշեցնող դիւանագիտական կարգադրութիւն մը՛ է լոկ։ Եթէ Պերլինի մէջ տիրող դիւրազգածութիւնները եղածին պէս շարունակուին, Աւստրիա և Իտալիա չի յուսացուիր որ մինչեւ վերջը տանին այս բանը։ Դալով Մեծն Բրիտանիոյ, որ մէկ երկու սերունդներու ընթացքին միշտ յամառօրէն Եւրոպայի գործերուն միջամտելէ հեռու կեցած է, Գերմանիոյ պատճառաւ ստիպուեցաւ Ֆրանսայի հետ կարգադրութիւն մը ընել։ Ռուսիոյ՝ Գերմանիոյ հետ լաւ համաձայնութիւնը, որ այնքան խնամոտ կերպով կը պահպանուէր Պիսմարք իշխանին օրով, ներկայիս փոխարինուած է միայն ձեւական քաղաքավարութեամբ։ Տիրող անվստահ կացութեան դարման մը տանելու համար երեք կայսերաց զինակցութիւնը լաւագոյն կարգադրութիւնը կրնայ ըլլալ։ Բայց որո՛նք են այն կէտերը որոնց վրայ հիմնուելով կրնայ երեք կայսերաց միջեւ զինակցութիւն մը կնքուիլ։ Ռուսիա կամ Աւստրիա ինչ շահ կրնան ունենալ պատասխանատուութիւն մը ստանձնելով ապագային Գերմանիոյ մէջ տեղի ունենալիք դժուարութեանց հանդէպ։

ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՔՈՆԿՕՅԻ ՄԷՋ

(«Տէյլի Թէլէկրաֆի» Պրիւքսէլի թղթակցէն)

Պելճիական Խորհրդարանին մէջ Քոնկոյի խնդրոյն շուրջ ըլլալիք հարցաքննութեան մասին կը տեղեկանամ թէ անկէ առաջ Ռիբոն մարքիզին ըրած յայտարարութիւնները գաղթային շրջանակներու մէջ մեծ յուզում յառաջ բերած են։ Անգլիական մամուլին մէկ մասը մէկ կողմ ձգելով, թերթերը շատ ծանր համեմատութիւններու մէջ կը ներկայացնեն կացութիւնը և համոզուած են թէ Քոնկոյի պետութիւնը ներկայիս խիստ մտահոգութեան պատճառող վիճակի մը հասած է և թէ ամենափոքր անխոհեմութիւն մը իր գոյութեան տեւականութեան կրնար շատ ճակատագրային ըլլալ, բնաւ օգուտ մը չկայ հերքելու թէ անգլիական կառավարութիւնը խնդիրը շատ լրջօրէն կ'առնէ և Լէոփոլտ թագաւորը կատարելապէս տեղեակ է այդ բանին։ Խորհրդարանին մէջ ըլլալիք հարցաքննումը խիստ մեծ հետաքրքրութիւններ պիտի առթէ։ Ընդդիմադիր կուսակցութեան երկու պետերը անգամ մը եւս պիտի պարզեն Քոնկոյի մէջ կատարուած զեղծումները և այն մտահոգութիւն պատճառող վիճակը զոր Լէոփոլտ թագաւորը վերջին յանձնաժողովի մէջ բաց նամակով մը պարզած էր։ Աւելին կայ. Խորհրդարանին կարգ մը անդամները որոնք կառավարական կուսակցութեան կողմն են, բնաւ համամիտ չեն Քոնկոյի մէջ տիրող դրութեան, և ազատօրէն պիտի մասնակցին ըլլալիք հարցաքննման։

Թէ ինչ պիտի ըլլայ կառավարութեան պատասխանը այս մասին, դժուար է հիմակուընէ ըսել. սակայն այն իրողութիւնը թէ կառավարական շրջանակները արդէն ծանօթ են կացութեան չափազանց տագնապալից ըլլալուն, ենթադրել կու տայ թէ պիտի ուզեն գոհացնել տարբեր հերքումներով և աւելի տարբեր յայտարարութիւններով, որոնցմով ցարդ պաշտպանած էին Քոնկոյի մասին եղած քննադատութեանց։ Նկատի ունենալով այս խնդրոյն շուրջը ժողովրդեան մէջ տիրող զգացումը, զարմանալի չէ եթէ այս վիճաբանութեան մէջ նախարարութիւնը չյաջողի։ Խորհրդարանին շատ ազդեցիկ անդամներէն մէկը ինծի հետեւեալ նշանակալից յայտարարութիւնը ըրաւ.—«Քոնկօ իր Աւստերլիցը ունեցաւ, Վաթերլոյի նախօրեակին ենք հիմա։»

ՊԻՒԼՕՎ ԻՇԽԱՆԻՆ ԴԻՐՔԸ

«Թայմս»ի երեքշաբթի օրուան նիւթին մէջ երեսփոխան Պասէրման հարցազրոյց մը ըրած էր Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան վրայ։ Պիւլով իշխանը պիտի պատասխանէ այդ հարցազրուցման, և կարելի է որ մեծ վիճաբանութիւն մը բացուի։ Ասոր համար կարեւոր է լսել թէ ինչ կ'ըսէ կոմս Բանից, գերման պահպանողական երեսփոխանը, որ միանգամայն առաջնորդն է ագրարական դասուն, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ Նոյէ Ֆրայէ Բրէսէի Պերլինի թղթակցին, Խորհրդարանի կացութեան վրայ.—«Պիւլով իշխանին դիրքը սարսած ըլլալու մասին տարածուած լուրերը կանխահաս կը համարիմ։ Վիլհէլմ կայսրը անցեալ օր Պիւլով իշխանին առջեւ ճաշեց, ցուցնելու համար թէ իր և այժմու նախարարապետին միջեւ համաձայնութիւնը խանգարուած չէ։ Ես այսօ՛ր Պերլին վերադարձայ և դեռ ժամանակ չունեցայ արտաքին քաղաքականութեան վիճակին վրայ տեղեկութիւն առնելու։ Սակայն չեմ կարծեր որ մեր արտաքին քաղաքականութեան մէջ, արդէն ծանօթ ու հրատարակուած խնդիրներէն զատ, այժմ մտահոգութիւն պատճառող կէտեր կան։ Չեմ կարծեր նաեւ թէ ազատական երեսփոխան Պասէրման Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան վրայ վաղուան Ռայխստակին մէջ ընելիք հարցաքննման մէջ սուր շեշտեր գործածէ։ Ընդհակառակը, կը կարծեմ որ Պասէրման, ինչպէս ըրաւ Պասէն Հէրրլինի վերջին նստաշրջանին մէջ, նախապէս տեսակցի Պիւլով իշխանին հետ, հարցաքննում ընելէ առաջ։ Խորհրդարանին մէջ աւելի անվստահ պարագայ մը չկայ քան Պիւլով իշխանին համար։ Պէտք չէ մոռնալ թէ կառավարութիւնը ստուար մեծամասնութեան մը վրայ կրնայ յենուլ Ռայխստագին մէջ։ Գերման վարչապետարանի պետ Պ. Լէօպէլի հետ տեսնուեցայ այսօր, որ ապահովցուց զիս թէ Պիւլով իշխանին դիրքը խախտած չէ։ Ես չեմ կարծեր որ կառավարութեան դիրքը մասնաւոր դժուարութեան հանդիպի Ռայխստագին մէջ. ստոյգ է սակայն թէ այս նստաշրջանին մէջ շատ բուռն վիճաբանութիւններ կը պատահին։ Գաղթականութեանց գործերուն մէջ յառաջ եկած գայթակղութիւնները, Տիպէլսքիրխ Տոն խնդիրը, և վերջին օրերս մէջ ծագում առած և մինչեւ մէկ աստիճան կարգադրուած Պոտպիլսքիի խնդիրը դեռ բաւական նիւթ պիտի հայթայթեն երեսփոխանաց ճառերուն, և տէմոքրատ երեսփոխանները մանաւանդ յարմար առիթ պիտի սեպեն [illegible] դէմ բողոքելու։ Մեծ ագարակներու ատաճական տուրքերը, որոնց վրայ վիճաբանելն յետաձգուած էր, առիթ պիտի ընծայեն բուռն վիճաբանութեանց, մանաւանդ որ այդ մասին խնդիրը պատճառ պիտի ըլլայ առաջ։ Ինձ տրուած տեղեկութեանց նայելով, կառավարութիւնը հինգշաբթի օր անմիջապէս չպիտի պատասխանէ մսի սղութեան վրայ տէմոքրատ երեսփոխաններուն հարցաքննման, այլ պիտի սպասէ մինչեւ որ երկրագործական նոր նախարարին անուանումը, և այդ ալ դեռ 15 օրի չափ կրնայ ուշանալ։ Այսու հանդերձ Ռայխստագը պիտի հաւանի վիճաբանութեանց բացուելու մասին, տէմոքրատ երեսփոխանաց առաջարկին։ Ասկէ զատ, ինչպէս ըրի կանխաւ, չեմ կարծեր որ խորհրդարանական կացութեան մէջ տագնապալի խնդիրներ ունենանք։

ՎԻԼՀԷԼՄ ԿԱՅՍՐԸ ՄԻՒՆԽԻԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի առտու աշնանային պայծառ արեւ մը կը ճառագայթէր Միւնխիի վրայ, և օդի այս պայծառութիւնը մեծապէս նպաստեց գերման միւզէոմի հիմնարկէքի արարողութեան յաջող ու հանդիսաւոր կատարման։ Առտուն կանուխ քաղաքին բնակիչները գրեթէ ամբողջութեամբ ոտքի վրայ էին, և ամէն ոք վերջին աստիճան աշխուժութեամբ և զուարթութեամբ, լեցուցած էին քաղաքին ներքին ամէն փողոցները։ Կայսերական ամալը, Պավիէրայի Տան ամէն անդամներուն հետ, շքեղ ու յարգելի թափօրով հանդիսավայրը գացին, հանդիսատես բազմութեան անընդհատ «կեցցէ»ներուն առջեւ։ Թնդանօթի որոտումներով և եկեղեցեաց զանգակներու հնչիւններով ծանուցուեցաւ անոնց հանդիսավայր հասնիլը։

Ամէն ուրեք զարդ ու ծաղիկ էր փողոցներու մէջ։ Կայսրը կը կրէր Հուսարի համազգեստ, և կայսրուհին ալ սպիտակ թաւիշէ լանջազգեստ մը՝ ջայլամի փետուրով ծածկուած և բացկապոյտ գլխարկ։ Քաղաքապետ Տօքթ. Պօրշտ կարդաց հանդիսական ճառը, ըսելով թէ «Խաղաղութեան օր մըն է այսօր և ամենօրեայ կեանքի ճգնիմ հոգերն ու զբաղումները պէտք է մէկդի թողուլ այսօրուան վսեմ գաղափարներուն և զգացմանց հանդէպ։ Արուեստական և մտաւորական մեծ արժէք ունի այս շէնքը որուն հիմնարկէքը տեղի պիտի ունենայ այսօր, և որ ազգային յիշատակարան մըն է, մեր քաղաքակրթութիւնը հաստատող մեծ հանճարներու։ Այս շէնքը խաղաղութեան տուն մը պիտի ըլլայ, վասն զի պիտի լռեցնէ կուսակցութեանց երկպառակութիւնները և պատճառ չպիտի ըլլայ ընկերական հակառակութեանց։ Ասիկա նշանը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ միացեալ հայրենիքին մեծութեան։» Քաղաքապետը ապա շնորհակալութիւն յայտնեց կայսեր և խնամակալ իշխանին, որոնք պատճառ եղան այս ազգային ձեռնարկին։ Միւնխիի քաղաքին կողմէ բարեւեց կայսրն ու կայսրուհին, «այն ճշմարիտ գերման կայսրուհին զոր դարերէ ի վեր, Միւնխին առաջին անգամ կ'ընդունի իր մէջ հանդիսապէս։» Քաղաքապետին ճառին աւարտումէն ետք, նուագածուք ազգային երգն ածեցին։ Ապա շինութեան խորհրդական Պ. Միլլէր կարդաց հիմնադիր մագաղաթը, որով Վիլհէլմ կայսր Միւզէոմին կը նուիրէր նոր շինուած, գերման [illegible] առաջին օրինակը։ Խնամակալ իշխանը շատ գոհ ըլլալով այս անակնկալէն, անմիջապէս շնորհակալութիւն յայտնեց կայսեր ձեռքը թօթուելով։ Բրօֆ. Ռէօնթկէն, Միւզէոմի վարչութեան նախագահը, ճառ մը խօսելով շեշտեց Միւզէոմի գոյութեան պէտքը. ուրկէ ետք խնամակալ իշխանը հետեւեալ ըսաւ.

«Նշանաւոր շէնքի մը հիմնարկէքը պիտի կատարուի այսօր, մեքենական արուեստի և բնագիտութեան աշխարհի մէջ մարդկային մտքին արտադրութեանց յիշատակարան մը պիտի ըլլայ այս։ Ամբողջ Գերմանիան կ'օգնէ այս գործին։ Անոր մէջ ամէնէն առաջ Ձեր Վեհափառութիւնն էր որ բարեհաճեցաւ ի սկզբանէ ի վեր օգնել այս նոր ձեռնարկութեան։ Ձեր Վեհափառութիւնն ու Նորին Վեհափառութիւն Կայսրուհին հրաւէրս ընդունելով հոս եկաք և մեծ փայլ մը տուիք այսօրուան հանդէսին որուն համար ի սրտէ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Ձեր Վեհափառութեանց, և կը խնդրեմ մասնակցիլ հանդիսական հիմնարկէքին։»

Ծերունի խնամակալ իշխանը շատ յուզուած էր բայց և այնպէս կայսեր հետ հիմնաքարին զետեղման համար պատրաստուած փոսին մէջ իջնելով մասնակցեցաւ արարողութեան, ինչ որ խոր ներգործութիւն ըրաւ ներկայ հանդիսականներու վրայ։

—Խնամակալ իշխանը սա բառերով տուաւ իր մուրճի հարուածները. «Թող բարգաւաճի և զարգանայ գերման միւզէոմը։ Թող զարդն ըլլայ գիտութեան և արուեստագիտութեան։ Այսօրուան հիմնարկէքը թող տեւական յիշատակն ըլլայ Նորին Վեհափառութեանց կայսեր և կայսրուհւոյն։»

Ապա կայսրն իր մուրճով ուժգնապէս զարկաւ հիմնաքարին, որուն խոռոչին մէջ զետեղուած էր նախապէս, քաղաքապետին ձեռքով, կայսեր վաւերագիրն ու դրամներ և զանազան առարկաներ պարունակող արկղիկը, և հետեւեալ բառերը ըսաւ. «Նորին արքայական Բարձրութիւն, խնամակալ իշխանին յաւերժական յիշատակարան մը, որ պիտի ծառայէ հանդուցեալ խաղաղասէրներուն յիշատակին անմահ պահելու, այլ միացողներուն արժանիքը գնահատելու և ապագայ սերունդն ալ խրախուսելու։»

Լուտվիկ իշխանն ալ սապէս ըսաւ.—«Ի պատիւ, ի շահ և յօգուտ բանական գերման ազգութեան, Պավիէրայի թագաւորութեան և Միւնխիի արքայանիստ մայրաքաղաքին։»

Ապա կարգաւ հետեւեցան իշխանները, նախարարները միւզէոմի վարչութեան անդամները և երկու քաղաքապետները։ Ասկէ ետք, երգեցիկ ընկերակցութեամբ շնորհակալութեան աղօթք մը երգուեցաւ, և հին հոլանտական ժողովրդական երգեր, որոնց առաջին տունը տղաք, երկրորդը թէնորներ և երրորդն ալ 500 երգիչներէ բաղկացեալ խումբը երգեցին։ Ցուցիչ էր տեսարանը երբ տասնեակ թիւով փոքրիկ աղջիկներ հանդիսաւոր կերպով պսակ մը դրին հիմնաքարին վրայ։ Ասով վերջացաւ հանդէսը և ներկաները մեկնեցան։ Կայսրն ու կայսրուհին և խնամակալ իշխանն ու հետեւորդները միասին հանդիսաւոր թափօրով վերադարձան, դարձեալ ժողովուրդին ցնծալից ողջոյններուն մէջէն։

Երեկոյին հանդիսաւոր հացկերոյթ տրուեցաւ, և խնամակալ իշխանը բաժակաճառ մը արտասանելով շնորհակալութիւն յայտնեց կայսեր բարեհաճ այցելութեան համար։ Գերման կայսրն ալ նոյնպէս սա բաժակաճառով մը պատասխանեց.

«Մեզի եղած անհամեմատ կերպով շքեղ ընդունելութեան համար անուանս և իմ տիկնոջս շնորհակալութիւնը յայտնելու բառ չեմ գտներ։ Այս օրը Նիւրնպէրկեան օրերուն կարգէն է (Անցեալ տարի Նիւրնպէրկի մէջ կայսր, կայսրուհւոյն ու խնամակալ իշխանին ներկայութեամբ Վիլհէլմ կայսեր յիշատակարանին բացման հանդէսը)։ Ձեր արքայական Բարձրութեան մայրաքաղաքին բնակչաց կողմէ եղած ընդունելութիւնը իր մէջ ունէր հայրենի մեծ գաղափար մը։ Թէ՛ Ձեր արքայական Բարձրութեան կողմէ եղած ընդունելութեան և թէ Միւնխիցիներուն կողմէ ցուցուած խրախճանքին ու խանդավառութեան համար սրտագին շնորհակալ եմ։ Բայց այս հանդէսին գեղեցիկ կատարումը առիթ մը եղաւ որ Ձեր արքայական Բարձրութեան կատարեալ առողջութեամբ հանդէսին մասնակցութիւնը տեսանք և ամէն ներկաներուն, ամէն Պավիէրացիներուն սրտէն խօսած կ'ըլլամ երբ ըսեմ.—Աստուծոյ օրհնութիւնը կը հայցեմ Ձեր արքայական Բարձրութեան և Ձեր փառաւոր գերդաստանին վրայ։ Կեցցէ՛, կեցցէ, կեցցէ Նորին արքայական Բարձրութիւն խնամակալ իշխանը»։ Ապա երգուեցաւ պավիէրական ազգային երգը։ Կայսրն ու կայսրուհին կէս գիշերին մօտ մեկնեցան Միւնխիէն։

ՄԱՐՈՔ.—Թան հետեւեալ հեռագիրը ստացած է Թանճէրի իր թղթակցէն.—Մէկ քանի օրէ ի վեր Էլ-Թօրէս, աշխատակիցները և Թանճէրէն մանաւանդ զրկուած մարոքեան պաշտօնեաները գումարումներ կ'ունենան՝ խորհրդակցելու թէ ինչ ընթացքի պիտի հետեւին դիւանագիտական մարմնոյն հետ յառաջիկային կատարուելիք բանակցութեանց մէջ՝ Ալխէզիրասի Դեսպանախորհուրդին որոշմանց գործադրութեանը համար։ Այդ գումարումները, կարգ մը աջակցութիւններու և նշանակալից երեւոյթներու հետեւանքով, հաւաստի կ'ընծայեն թէ Մարոքի պաշտօնեաները կը պատրաստուին այդ բանակցութիւնները ձգել տալու՝ Դեսպանախորհուրդին որոշմանց աւելի անհամեմատ ոճով մը։ Ամէն պարագայի մէջ պիտի ջանան խիստ սահմանափակ մեկնութիւն մը տալ Ալխէզիրասի Դեսպանախորհուրդին որոշմանց։ Այդ առթիւ հարկ է յիշել սակայն թէ նոյն Դեսպանախորհուրդին որոշմանց մասին Մարոքի կառավարութեան համաձայնութիւնը ստանալու պաշտօն ունեցող իտալական դեսպան Պ. Մալմուզի, Ֆէզէն մեկնելէն մէկ քանի օր առաջ, Մարոքի կառավարութենէն ստացաւ նամակ մը, ուր այս վերջինը մէկ քանի վերապահութիւններ կ'ընէր իր հաւանութեան մասին զոր տուած էր քիչ մը վարանումէ ետքը։ Հետաքրքրական պիտի ըլլայ երբ Մարոքի պաշտօնեաները Ալխէզիրասի Դեսպանախորհուրդին կողմէ ոստիկանութեան համար տրուած որոշմանց մասին սահմանափակ մեկնութիւն մը տան այն միջոցին, երբ երկրին մէջ կացութիւնը այնքան անվստահ է։ Թանճէրի մէջ ամէն ոք սա տպաւորութեան տակ է թէ հիմակուան միջադէպերը երբ Ալխէզիրասի Դեսպանախորհուրդին գումարուած պահուն տեղի ունենային, ոստիկանութեան կազմակերպութիւնը աւելի գործնական ոճով մը պիտի ուսումնասիրուէր։ Ֆրանսացի մը որ Թանճէրի շրջականերէն կը վերադառնար զբօսական պտոյտէ մը, հրացանի հարուածներու ենթարկուեցաւ, սակայն չվիրաւորուեցաւ։ Թանճէրի ֆրանսական դեսպանատունը նկատողութեան առած է այդ միջադէպը։

—Թանճէրի Տէյլի Թէլէկրաֆի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ աւազակներ վերջին կիրակի գիշեր շուէտացի վաճառականի մը խանութը մտան. թէեւ գրամարկղին վրայ երկու ծակեր բացին, սակայն չկրցան զայն բանալ։ Գրասեղաններն ու դարակները բացին եւ 14 ոսկիի չափ դրամ եւ լեցուն շատ մը [illegible] տուփեր տարին իրենց հետ։ Անգլիացի զբօսաշրջիկներու առեւանգման լուրը չէ հաստատուած։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀՐԵԱՆԵՐԸ.—Ամերիկեան Հրեաներու ընկերակցութիւն մը կազմուեցաւ պաշտպանելու, պահելու և տարածելու համար Հրեաներու քաղաքային և կրօնական իրաւունքները։ Այս ընկերակցութիւնը նպատակ ունի մէկ միլիոն տոլարի բացառիկ պահեստի գումար մը ունենալ, անոնցով կարողութիւն մը կամ հակահրէական միջադէպի մը պահուն օգնութեան փութալու համար։ Ամերիկեան ծանօթ դրամատէրներ արդէն անդամակցած են այս ընկերակցութեան։

ՀՌՈՄ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ.—Ֆրանսայի և Վատիկանի միջեւ օրէ օր յարաբերութիւնները աւելի կը վատթարանան և Վատիկանի ու Գերմանիոյ միջեւ տիրող համաձայնութիւնն ալ լեհ լեզուի խնդրոյն պատճառաւ կը խանգարուի։ Սակայն պապական իշխանութեան և Իտալիոյ միջեւ յարաբերութիւնները հետզհետէ աւելի կը բարւոքին։ Վատիկանի քաղաքական իշխանութեան անկումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Վիքթոր Էմմանուէլ թագաւորին ծննդեան տարեդարձը տօնուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ Վենետիկի Ս. Մարկոսի եկեղեցւոյն մէջ։ Այս արտայայտութիւնը մասնաւոր կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ Վենետիկ Պապին քաղաքը կը նկատուի։ Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ օտար երկիրներու մէջ գտնուող պապական ներկայացուցիչներուն իտալական դեսպանական մարմնոյն միանալը տօնելու համար նոյն տօնը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ՊԱՊԸ.—Ինչպէս արդէն գրած էինք, Յունաստանի թագաւորը Հռոմ պիտի ժամանէ Նոյ. 23ին և հոն պիտի մնայ չորս օր։ Նորին Վեհափառութիւնը սահմանագլուխի վրայ պիտի դիմաւորուի զինուորական պատգամաւորութեան մը կողմէ, որուն գլուխը պիտի գտնուի զօրավար Լամպէրդի որ յանուն Վիքթոր Էմմանուէլ թագաւորին պիտի ողջունէ զինքը։

Պալատին այն մասին մէջ պիտի բնակի որ գերման կայսեր և Լուպէ նախագահին բնակութեան ծառայած էին անոնց Հռոմ այցելութեան միջոցին։ Ի պատիւ Եօրկիոս թագաւորին հացկերոյթ պիտի տրուի և ընդունելութիւններ պիտի կատարուին Քուիրինալի մէջ։ Վատիկանի պաշտօնապէս տեղեկութիւն տրուեցաւ Աթէնքի արքեպիսկոպոսին միջոցաւ թէ թագաւորը Հռոմ ժամանելուն կը փափաքի Պապին այցելութիւն մը տալ։ Այս այցելութեան առթիւ նոյն ձեւակերպութիւնները պիտի կատարուին, որոնք Էտուարտ թագաւորին այցելութեան առթիւ տեղի ունեցան։ Որովհետեւ Յունաստան Վատիկանի մէջ դիւանագիտական ներկայացուցիչ չունի, այդ պատճառաւ Նորին Վեհափառութիւնը Հռոմի յունական դեսպանատունէն ճամբայ պիտի ելլէ Վատիկան երթալու համար։ Վատիկանի մէջ պիտի ընդունուի արքայական պատիւներով։

ԱՆԳԼԻՈՅ Երեսփ. Ժողովին մէջ, երկուշաբթի օրը, կարգ մը խնդիրներու վրայ հարցաքննումներ եղան, որոնց պատասխանեցին զանազան նախարարութեանց խորհրդականները։ Պ. Ռունսիմէն, արտաքին գործոց նախարար Սըր Էտուարտ Կրէյի անունով, յայտարարեց թէ բրիտանական կառավարութիւնը «Իտալիայէն ո՛չ պահանջած, ոչ ստացած և ոչ ալ ստացած է բացատրութիւններ՝ Երրեակ Զինակցութեան մէջ անոր գրաւած դիրքին համար։ Ըսաւ նաեւ թէ Ալխէզիրասի Դեսպանախորհուրդին որոշումները մինչեւ հիմա վաւերացուած են Մեծն-Բրիտանիոյ, Ռուսիոյ, Պելճիքայի ու Մարոքի կողմէ։ Չինու կառավարութիւնը, ինչպէս ծանուցուեցաւ, փոփոխութեանց ենթարկած է և Թիպէթի ու Սիքիմի սահմանագլուխին մաքսային գոմիսէրի պաշտօնը Չինացիի մը յանձնած է, փոխանակ Անգլիացիի մը։ Պ. Ռունսիմէն յայտարարեց թէ նոյն անուանումը կը համապատասխանէ անցեալ ապրիլին գոյացած համաձայնութեանը՝ բրիտանական ու չինական կառավարութեանց միջեւ։ Ծանուցագիրներու փոխանակութեան ատեն, Չին սա պարագան ձեռք բերաւ թէ միայն չինական հպատակները պիտի կրնան Թիպէթի մէջ պետական պաշտօններու կոչուիլ։ Չինական ծովային մաքսատանց մասին որ և է փոփոխութիւն չէ եղած. միայն որոշուած է որ ատոնք կախում ունենան Չինու երկաթուղիները և հեռագրական ու թղթատարական գործառնութիւնները վարելու պաշտօն ունեցող հաղորդակցութեանց դիւանէն։

—Ինչպէս կը յիշուի, ռուսաճապոնական պատերազմին ատեն Ռոժէսթվէնսքիի ծովակալը երբ Պալթիկի նաւատորմով Ծայրագոյն Արեւելք կ'երթար, հոն անգլիական ձկնորսի նաւակներու վրայ յարձակեցաւ, զանոնք ճապոնցի կարծելով։ Նախարարապետ Սըր Հէնրի Քէմպըլ Պէնըրմէն յայտարարեց Երեսփ. ժողովին մէջ թէ այդ գործին համար Փարիզի մէջ գումարուած քննիչ յանձնաժողովին ծախքը եղած է 202,2 5 ֆր. և Հըլի մէջ կատարուած քննութեան համար ալ 78,350. իսկ ռուս կառավարութեան կողմէ վճարուած դրամական հատուցման գումարն է 1,626,000 ֆր.։

—Միս Մարիան Տրին դատ բացած էր Պ. Թիւէնի դէմ ամուսնական խոստման դրժած ըլլալուն համար։ Լոնտոնի դատարանը երկուշաբթի օրը տուաւ իր վճիռը, անպարտ արձակելով Պ. Թիւէնը, սա նկատումով որ դեռատի կին մը որ այր մարդու մը հետ ծանօթանալէ ութ օր ետքը ամուսնական [illegible] կը տանայ անկէ, չի կրնար ինքզինքը զրկուած նկատել։

ԱՌԱՏԱՁԵՌՆ ԱՅՐԻՆ.—Նիւ-Եօրքցի միլիոնատէր Ռըսէլ Սէյճի այրին կը ծանուցանէ թէ իր էրկանը իրեն կտակած հարիւր միլիոն տոլարի հարստութիւնը պիտի բաշխէ այն աղքատներուն, որոնք իրենց վիճակը չեն համարձակիր յայտնելու։ Որ և է հանրային հաստատութեան պիտի չնպաստէ. նաեւ նպաստ խնդրող նամակներու պիտի չպատասխանէ։ Այդ առատաձեռն այրին իրեն համար ալ բաւականաչափ գումար մը պիտի պահէ, մինչեւ կեանքին վերջը հանգիստ ապրելու համար։

ԲԱՄՊԱԿԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

Մանչէսթըր, 16 Նոյեմբեր

Ապօթ 5.85

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԷԼԱՄԼԸՔԸ արարողութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ Համիտիէ մզկիթին մէջ։ Վեհ. Սուլթանը կէսօրին նոյն մզկիթը գնաց փառաւոր հանդէսով և ուրբաթի աղօթքը կատարեց հոն. Կայս. Պալատ դարձաւ։ Հիւրանոցին մէջ կը գտնուէին Ռումանիոյ դեսպան Պ. Բարինեսու, Ռումանիոյ նախորդ նախարարապետ Պ. Սթուրձա, Սպանիոյ ու Պելճիքայի դեսպանները և տասնէ աւելի օտարազգի հիւրեր։ Ներկաներէն ոմանք արարողապետ Գալիպ պէյի միջոցաւ արժանացան Կայս. մեծարանաց։

ՊԱՅՐԱՄԸ.—Ռամազան ամսուան երեսուն օրը երէկ ամբողջացած ըլլալով, այսօր սկսաւ Պայրամի տօնը, որ կը տեւէ երեք օր։

—Այսօր Տոլմա Պաղչէի պալատան մէջ կը կատարուին Պայրամի շնորհաւորական արարողութիւնները։ Այդ առթիւ Մեծ-Եպարքոսը հրաւիրագիրներ ուղղեց բոլոր նախարարներուն և բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն, որպէս զի համազգեստով ներկայ գտնուին նոյն Պալատը։

—Եգիպտոսի Խտիվը, Մէքքէի Էմիրը, Պուլկարիոյ իշխանը, կուսակալները, զօրաբանակաց հրամանատարները և օտար տէրութեանց քով գտնուող օսմ. դեսպանները, Պայրամի առթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղեցին Կայս. Պալատ։

—Կայս. Իրատէ մը հրամայեց որ Պայրամի առթիւ միսով բրինձ և լէմոնատ տրուի Կ. Պոլսոյ գտնուող բոլոր զինուորներուն։

—Հպատակ հասարակութեանց հոգեւոր պետերը, դեսպանատանց առաջին թարգմանները և սեղանաւորական ու առեւտրական մեծ հաստատութեանց բոլոր Տնօրէնները, այսօր, Կայս. Պալատ կ'երթան իրենց շնորհաւորութիւնները մատուցանելու։

—Կառավարական պաշտօնատուները, հանրային ու անհատական հաստատութիւնները և բոլոր նաւերը դրօշներով զարդարուած են։

ՆՈՐ ԴՐԱՄՆԵՐԸ.—Ինչպէս յայտնի է, Կայս. Իրատէով պայմանաժամ մը սահմանուած էր տասը, հինգ, երկու ու մէկ ղրուշնոց և քսան փարանոց արծաթ դրամներու աւրուածները Դրամահատարանին մէջ պատրաստուած նոր դրամներուն հետ փոխանակելու համար։ Պաշտօնական զեկոյց մը, ելմտական նախարարութեան մէկ տեղեկագրին վրայ, կը ծանուցանէ թէ, վերոգրեալ պայմանաժամը թէեւ աւարտած է, սակայն փոխանակութիւնները տակաւին ամբողջացած չըլլալով, որոշուած է փոխանակութիւնը շարունակել մինչեւ որ այդ մասին որոշում մը տրուի։ Այդ առթիւ հարկ եղած զեկոյցը կատարուած է Դրամահատարանին և Օսմ. Պանքային ու ճիւղերուն։

—Զեռնհաս պաշտօնատունէ նկատելով որ թէեւ մէճիտիէի քառորդները հետզհետէ կը պատրաստուին, սակայն կարգ մը լումայափոխներ, մէկ մէճիտիէի փոխարէն չորս քառորդ տալու համար, քառասուն և նոյն իսկ վաթսուն փարա կը պահանջեն, և նկատելով որ լումայափոխներէ ոմանք ալ թէեւ նոր պատրաստուած դրամներ ունին, սակայն հիները ու աւրուածները քշելու կ'աշխատին, ուստի գրեց ելմտական նախարարութեան թէ ասկէ վերջը դրամի փոխանակութեան վարձքէն աւելի բան մը պահանջող և նոր քառորդի ու մանր դրամի տեղ հին ու աւրուածներ տուող լումայափոխները խստիւ պատասխանատու ճանչցուին։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ.—Պաշտօնական Ջերիտէ մը հետեւեալը կը ծանուցանէ.—Առողջապահական Խորհուրդը նկատելով որ Սուէզի ու Ալեքսանդրիոյ մէջ վերջերս ժանտախտը թեթեւցած է և Ատալիոյ մէջ ալ քանի օրէ ի վեր նոյն հիւանդութեան հետքը չէ մնացած, և նկատելով որ Թրիէսթէի մէջ մարդ մը ժանտախտի կասկածելի ախտանիշներով մեռած է, ուստի որոշեց թէ, հոկտ. 31էն սկսեալ մեկնողներու մասին գործադրելի ըլլալու պայմանով, Սուէզէն ուղեւորով մեկնող նաւերու համար սահմանուած հինգ օրուան քարանթինան քառասունութ ժամուան վերածուի։ Ալեքսանդրիոյ ժամանումներուն համար որոշուած քառասունութ ժամուան քարանթինան քսանչորս ժամուան վերածուի, իսկ մաքրանոցներուն մէջ շարունակուին այդ ժամանումներուն համար որոշուած ախտահանումները և մարդերու զննման կանոնագրին տրամադրութիւնները։ Ատալիոյ ժամանումներուն համար սահմանուած առողջապահական միջոցները բոլորովին վերցուին։ Թրիէսթէի ժամանումներուն ալ, հոկտ. 29էն սկսեալ, բժշկական քննութեան ենթարկուին։

ՍԵՐՊԻՈՅ դեսպան Պ. Սիմիչ, որ արձակուրդով Պէլկրատ կը գտնուի, ամսոյս վերջերս Կ. Պոլիս պիտի վերադառնայ։ Դեսպանը իրեն հետ պիտի բերէ Թուրքիոյ և Սերպիոյ միջեւ կնքուած առեւտրական դաշնագրութեան այն օրինակը որուն Սուլթանը հաւանած է և զոր Սերպիոյ Թագաւորը վաւերացուցած է։

ՈՐԲԵՐՈՒ ստացուածքներու յանձնաժողովին համար բարեփոխմամբ պատրաստուած կանոնագիրը, որ վաւերացած է կայս. Իրատէով, իր 88րդ յօդուածովը կը տրամադրէ թէ նահանգներու, գաւառներու և գաւառակներու կեդրոններուն մէջ նայիպին նախագահութեամբ որբերու ստացուածոց յանձնաժողովներ կազմուին, որոնց մասնակցին Թաղապետական անդամներէն երկու հոգի։ Զանազան անգամներ հարցում եղած է թէ այդ յանձնաժողովներուն համար տէֆթէրտարի, հաշուակալի և մալ միւտիրի նման ելմտական պաշտօնատար մը, միւֆթին կամ որբերու Տնօրէնը պիտի ըլլայ, թէ ատոնցմէ միայն մէկը։ Ձեռնհաս պաշտօնարանը պատասխանեց թէ տէֆթէրտարը, հաշուակալը կամ մալ միւտիրին և միւֆթին ու որբերու Տնօրէնը՝ այսինքն երեքն ալ նոյն յանձնաժողովներու բնական անդամներն են։

ՆԵՐԿՈՒԱԾ ՇԱՔԱՐՆԵՐԸ.— Ձեռնհաս պաշտօնարանը նկատելով որ Պայրամի առթիւ օտար երկիրներէ կարգ մը վաճառականներու անունով ներկուած շաքարեղէններ կը բերուին, ծանոյց մաքսային վերատեսչութեան՝ մանրազնին քննութեան ենթարկել և երբ հաստատուի շաքարեղէններուն համար թէ առողջութեան վնասակար նիւթերով ներկուած են, անոնց մասին հարկ եղած օրինական տրամադրութիւնները գործադրուին։

ՍՈՒՐՐԷԻ ՀԻՒՄԱՅՈՒՆԸ առնող Պեզմը Ալեմ շոգենաւը Պէրութ ժամանելով, Սուրրէի Հիւմայունը դէպ ի Դամասկոս ճամբայ ելեր է։

ՊԷԼՃԻՔԱՅԻ Լէօբոլտ Թագաւորին ծննդեան տարեդարձին առթիւ, առջի օրը, Պէլճիքայի դեսպանատան մէջ շնորհաւորական ընդունելութիւններ կատարուեցան։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պատերազմական նախորդ նախարար Պ. Էթիէն ու կինը, երէկ, դեսպանատան առաջին թարգմանին հետ, այցելեցին Պոլսոյ նշանաւոր վայրերը։

—Դեսպան Պ. Քոնսթան սեղան մը տուաւ ի պատիւ Պ. ու Տիկին Էթիէնի։ Ներկայ գտնուեցան նաեւ դեսպանատան պաշտօնեաներէ ոմանք։

ՕՍՄ. ՊԱՆՔԱՅԻՆ ընդհանուր Տնօրէնի օգնական Պ. Նիաս, արձակուրդ ստացած ըլլալով, երէկ իր տիկնոջ հետ Բարիզ ուղեւորեցաւ Արեւելեան Ճեպընթացով։ Օսմ. Պանքային պաշտօնեաները Սիրքէճիի կայարանը երթալով ողջերթ մաղթեցին։

ԱՅՏԸՆԻ կուսակալ Քեամիլ փաշայի որդին՝ կայս. մասնաւոր թիկնապահ Սալիմ փաշա, երէկ, Իզմիրէն Կ. Պոլիս ժամանեց։

ԲԱՆՃԻՐԻ ՊԷՅ, Օսմ. Պանքային Տնօրէնը, հիւանդ ըլլալով մէկ քանի օրէ ի վեր սենեակէն դուրս չելլեր։

ՇՈՒԷՏԻ Թագաւորը Վազա պատուանշանին առաջին կարգը տուաւ Անատոլու երկաթուղիին ընդհանուր Տնօրէն Պ. Հիւկինին։

ՉԻՄԷՆԹՈՅԻ ԳԻՆԸ.— Աւստրիոյ չիմէնթոյի գործարաններուն ներկայացուցիչները գումարում մը ունենալով, որոշեր են չիմէնթոյի գիներուն վրայ հարիւրին չորսուկէս աւելցնել։

ՌՈՒՍԻՈՅ դեսպանը սեղան մը տուաւ ի պատիւ Աւստրիոյ-Հունգարիոյ նոր դեսպան Բալլավիչինի մարքիզին։ Ներկայ գտնուեցան մարքիզուհին, խորհրդական Պ. Օթօ և ուրիշներ։

ՔԱՐԻՒՂ.— Անցեալ տարուան յունուարէն մինչեւ հիմա Կ. Պոլսոյ, Պուրկազի ու Վառնայի նաւահանգիստները ներածուած են 1,200,000 սնտուկ ամերիկեան քարիւղ։ Սելանիկ ու Իզմիր ներածուածները աւելի շատ են։

ԱՅՎԱԼԸՔԷՆ կը գրեն թէ նոյն տեղւոյն ու շրջականներուն ձիթապտուղի բերքը այս տարի թէ, շատ լաւ է և թէ առատ։ Այդ առթիւ սա պարագան մէջ կը բերուի.— Երկու հարիւր տասը ձիթենի պարունակող 42 պատավար ձիթենի մը բերքը ութսուն օխա ձիթապտուղ և 611 սափոր (իւրաքանչիւր սափորը վեց օխա հարիւր դրամ) ձէթի հաշուով վարձուած է։ Այդ ծառերը պատուաստով առաջ եկած են, որով օդերու ամէն տեսակ վնասներուն կը դիմադրեն ու շատ արդասաբեր են։ Թէեւ այնքան հոգածութեան առարկայ չեն ըլլար այդ ձիթաստանները, սակայն այդ կողմի ամէնէն լաւ տեսակներն են։ Մասնագէտները այդ առաւելութիւնը կը վերագրեն ծառերու պատուաստուած ըլլալուն։

ԻԶՄԻՐԻ Թուզերուն նկատմամբ Նիւ-Եորքի լրագիր մը հետեւեալը կը գրէ.— Իզմիրի Թուզերուն համար թէեւ խնդրանքը մինչեւ մէկ աստիճան շատ է, սակայն տաք օդերու շարունակութեամբ վաճառման գործողութիւնները սահմանափակ կը մնան։ Հրապարակի վրայ շատ քիչ են պարկի մէջ դրուած թուզերը, որով գիները հաստատուն կը մնան։

ՕԴԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ.— Միջերկրականի մէջ վերջերս տիրող փոթորիկներուն հետեւանքով, շատ մը նաւեր յապաղումներու ենթարկուեր են։ Իտալական շոգենաւը, փոխանակ կիրակի, երեքշաբթի Իզմիր ժամաներ է։ Մէսաժըրիի շոգենաւն ալ քանի ժամ ուշացեր է։

ՔՆԱՑՈՂ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԸ.— Բերա, Գըլ Պրունը, Պիլէճիք ճաշարանի նպարավաճառ Լամպօ, առջի օրը, խանութին մէջ նստած տեղը կը քնանար։ Աշակերտները այդ պարագայէն օգտուեցան. վարպետին գրպանէն բանալին առնելով, գզրոցը բացին և քառսուն ոսկի գողցան։ Նպարավաճառը երբ արթնցաւ, տխուր իրականութեան առջեւ գտնուեցաւ. աշակերտները ձերբակալել տուաւ. անոնց վրայէն տասը անգլիական ոսկի գտնուեցաւ։

ԱԽՈՐ ԳԱՊՈՒԻ բացերը, երէկ, մարդու դիակ մը գտնուեցաւ եւ ծովէն հանուելով իմաց տրուեցաւ ոստիկանութեան։ Բժշկական քննութեամբ հաստատուեցաւ որ ծովին մէջ խեղդուելու հետեւանքով մեռած է։ Հագուստներէն հասկցուեցաւ որ արհեստով հացագործ է և քրիստոնեայ։

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ.— Յունական լրագիրները ձեռնհաս պաշտօնարանին ուշադրութիւնը կը հրաւիրեն, ըսելով որ Ֆէնէրի Թաղին մէջ գիշերները գողութիւններ կը պատահին։

ՃԱՄԲԱՆԻՆ ՓՈԽԱԾ ԱՆՑՈՐԴՆԵՐ.— Շուկայի ճամբուն վրայ դեղարան մը, որուն տեսքը և դուռին գագաթը կախուած ծանուցման տախտակը՝ իրապէս ուշադրութիւն հրաւիրող կողմեր ունին։ Այդ ազդատախտակին վրայ կը նշմարուի շքեղ գիրերով նկարուած պատկերը ձուկի մը, որ ծովուն մէջէն ելլելով իր կաթը կը բաշխէ մարդոց։ Նոյնչափ ուշադրութեան արժանի է խանութին ցուցափեղկին շքեղ յարդարանքը որ միանալով ներքին կազմակերպութեան կանոնաւոր ու գրաւիչ խնամքին՝ հաստատապէս կը ներշնչէ սա գաղափարը թէ իրապէս դեղերու ճոխ մթերքով մը լեցուած է ան, արուեստական խղճմտութիւն մը կը տիրէ հոն ամէն բանի վրայ։ Պէտք կա՞յ ըսելու թէ անցորդներու ուշադրութիւնը հրաւիրող և զանոնք իրեն գրաւող այդ դեղարանը Զարգը-Փարու Կիւմիւշեան դեղարանն է։

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ.— Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներուն համար ապահովագրական գործակալներ և միջնորդներ կը փնտռուին Կ. Պոլսոյ մէջ գտնուող ամէն կրօնքի պատկանող և ամէն լեզու խօսող անձերէ։ Շատ կարեւոր ապահովագրական ընկերութեան մը մէջ պիտի պաշտօնավարեն, որուն ներկայացուցիչ ըլլալը շատ դիւրին գործ մըն է։ Նոյն իսկ զբաղում ունեցող մարդիկ կրնան կատարել այդ պաշտօնը։ Լաւ պայմաններ, պատուաւորութիւն և առաջնակարգ յանձնարարականներ կը պահանջուին։ 1—3

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՅՐԱՄԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ս. Պատրիարք Հայրը, ինչպէս երէկ ծանուցինք, անձնական տկարութեան պատճառաւ իր բնակարանը մնալուն, Ն. Ամենապատուութեան կողմէ Պատր. Փոխանորդ Տ. Գաբրիէլ եպիսկ. Ճէվահիրճեան՝ ընկերակցութեամբ գործակատար Ապիս էֆ.ի՝ այսօր Կայս. Պալատ կ'երթայ Պայրամի առթիւ շնորհաւորելու։

Փոխանորդ Սրբազանը շնորհաւորական այցելութիւն կուտայ նաեւ Պալատական Աւագանիին, Նախարարներուն և պետական բարձրաստիճան պաշտօնատարներու։

⁂ Պատրիարքարանի Բ. գործակատար Գամէր էֆ. այսօր անձամբ կը տանի Ս. Պատրիարք Հօր շնորհաւորական քարտերը, Պայրամի տօնին առթիւ, Նախարարներուն եւ պետական բարձրաստիճան պաշտօնատարներու։

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԵՐԸ

Թէեւ ծանուցուեցաւ որ Ս. Պատրիարքը յառաջիկայ շաբթու պիտի կատարէ Ս. Փրկչեան Հիւանդանոցի նորակառոյց եկեղեցւոյն օծումը, սակայն, թէ՛ Ն. Սրբազնութեան հիւանդութեան և թէ՛ եկեղեցւոյն ու նոր շէնքերուն ներքին յարդարումները աւարտած չըլլալուն պատճառաւ, առաջինին օծումը ու վերջիններուն բացումը յետաձգուած են։

* * *

Ուսումն. Խորհուրդը իր շաբաթական նիստը կազմեց երէկ Ղալաթիոյ Խորհրդարանին մէջ։

1.—Ըստ յանձնարարութեան Ս. Պատրիարքին, Խորհուրդը ուշադրութեան առաւ Բաբերդի Ծիկրաշէն Թաղի Արամեան և Մեսրոպեան վարժարանաց նկատմամբ հասած գրութիւնները, և դիտելով որ յիշեալ երկու վարժարանները զոյգ կրթական հաստատութիւններ են, որ պէտք է հաւասար աստիճանով վայելեն Առաջնորդարանի հովանաւորութիւնը, որոշեց խնդրել Ս. Պատրիարքէն որ հաճի այս մասին կարեւոր ծանուցում մը ընել տեղւոյն Առաջնորդարանին։ 2.—Կեդր. Վարժարանի այս տարուան շրջանաւարտներէն Պ. Պ. Հայկ Պէրպէրեան և Վահրամ Ղալֆեան խնդրագրով մը ուսուցչական վկայական խնդրած ըլլալով, Խորհուրդը իբրեւ կրթական բարձրագոյն հաստատութենէ մը վկայեալ, ըստ սովորութեան որոշեց օգնական-ուսուցչի վկայական տալ։—Խորհուրդը կարդալով Օր. Ազատն Կոստանեանի մէկ բացատրական գրութիւնը, պաշտօն յանձնեց իր անդամներէն Կարապետեան Ստեփան էֆ.ի որ հաճի այս կիրակի անձամբ անձին հաշտարար կարգադրութեամբ մը վերջ տալ խնդրոյն։

— Դաստիարակչական Խորհուրդը դիւանի ընտրութիւն կատարած ըլլալով, այդ ընտրութիւնը տեղեկագրած է Ս. Պատրիարք Հօր։ Ատենապետ ընտրուած է Տօքթ. Տիգրան էֆ. Ալլահվէրտի և Ատենադպիր՝ Տ. Տաճատ քհ. Փաշայեան։

— Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը գրով մը Ս. Պատրիարք Հօր ներկայացուցած է հաստատութեան 1908 տարիին պարզ օրացոյցը, քննելու և վաւերացնելու համար Կրօն. Ժողովէն։

— Տնտեսական Խորհուրդը իր անդամոց թիւը լրացնելու համար որոշեց առաջարկել Վարչութեան որ Աստուածատուր Հայրենց և Արշակ Ոսկեան էֆ.ները եւս անդամ նշանակուին նոյն Խորհուրդին։

—Ռումելի Հիսարի Թաղ. Խորհրդոյ ատենադպիրը Թաղին նախորդ ատենապետ-գանձապետին դէմ ըրած բողոքի մասին բացատրութիւններ տուած է Տնտեսական Խորհուրդին առջեւ, որ պաշտօն յանձնած է իր անդամներէն Ջզմն էֆ. Խորասանճեանի, որպէս զի ինք եւս ատենապետ-գանձապետէն լրացուցիչ բացատրութիւններ պահանջէ։

—Դպրեվանքի Խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Գարակէօմրիւկի Ս. Յովհան Ոսկեբերան եկեղեցիին տօնախմբութեան և Զարխափան Ս. Աստուածածնի հրաշագործ պատկերին Պալաթու եկեղեցին փոխադրութեան տարեդարձին առթիւ, քարոզիչ Տ. Վահան Ծ. Վարդապետ Պարտիզակցի յատուկ Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ վաղը կիրակի ի հոգեւոր մխիթարութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան և ուխտաւոր ազգայիններու։

—Համբարձում անուն Էվէրէկցի ազգային մը ատենէ առաջ Պատրիարքարան դիմելով ամուսնալուծում պահանջած էր, առարկելով որ կինը 15 տարիէ ի վեր թողլով ամուսնական յարկը՝ մեկնած է։ Վերջերս այս մարդը՝ Լանկա Ազատի անուն աղքատ աղջկան մը տունը փոխադրուած էր որ իր մօրը հետ կը բնակէր։ Աղջկան մայրը յոյս ունէր թէ օր մը Համբարձում Պատրիարքարանէն ձեռք կը ձգէ ամուսնալուծման վճիռ մը և կ'ամուսնանայ իր աղջկանը հետ։ Մէկ կողմէ Համբարձում Պատրիարքարան կ'երթեւեկէր և միւս կողմէ կը յուսադրէր աղջիկը թէ անպատճառ իրեն հետ պիտի ամուսնանայ։ Վերջերս, սակայն, կ'երեւայ թէ Համբարձում չարաչար գործածեր է աղջկանը միամտութիւնը, ամուսնական խոստումով հրապուրելով զայն։ Այսպէս կ'անցնի ատեն մը, մինչեւ որ աղջիկը տեսնելով թէ խաբուած է, կը դիմէ ոստիկանութեան, որ երկուքն ալ Պատրիարքարան ղրկեց երէկ, ստուգելու համար թէ Համբարձում իրօք ամուսնացա՞ծ է։ Պատրիարքարանը պէտք եղած պատասխանը տալով, զանոնք կրկին ոստիկանութեան վերադարձուց։

—Ֆրանսացի բանաստեղծ-Թատերագիր Քաթիւլ Մէնտէսի նոր Թատերախաղին (Լա վիէրժ տ'Ավիլլա) ներկայացման առթիւ, որուն մէջ կարեւոր դեր մը կատարած է երեսնամեայ հայ դերասան Պ. Մաքսուտեան, Բարիզեան թերթերը գովեստով կը խօսին այս վերջինին վրայ։ Պ. Մաքսուտեան, ինչպէս ժամանակին ծանուցած ենք, 1904ին փայլուն քննութիւն մը անցընելով Քօնսէրվաթուարին առջեւ, յաջողած էր առաջին մրցանակը շահիլ ողբերգութեան ու կատակերգութեան ճիւղերուն մէջ՝ գլուխ անցնելով իր օտարազգի և մանաւանդ ֆրանսացի մրցակիցները։ Պ. Մաքսուտեան բնիկ Իզմիրցի է և այդ թուականէն ի վեր յաջողապէս Օտէօնի թատրոնին խումբին մէջ կարեւոր դերեր կը ստանձնէ։ Բարիզի պատկերազարդ հանդէսները քանիցս իր պատկերը հրատարակած են մեծ թատերախաղերու ներկայացման առթիւ։ Մեծ ու բարեկազմ երեսնամեայ մըն է, ուշագրաւ դէմքով մը առնական կազմով և ուժեղ ձայնով։

ՀԱՅ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔ

Սամսոնի Հայ Բողոքականաց նախորդ հովիւ Վեր. Սիմոն Պապազեանի որդի Բրօֆ. Վահան, Բէնսիլվանիոյ (Ամերիկա) Լիհայ Համալսարանին [illegible] դասախօս անուանուած է։ Բրօֆ. Վ. Ս. Պապազեան ծնած է Մարզուանի մէջ 1876ին և տեղւոյն Անատոլու Գոլէճէն ընթացքը աւարտելէ վերջ, 2 տարի դասախօսած է Մարզուանի միսիօնարական վարժարանին մէջ։ Յետոյ հետեւած է Հարթֆորտի Աստուածաբանական Ճեմարանի [illegible] ուսումներուն, Պրաունի Համալսարանին գիտական ճիւղերուն, և ընդունած է Ուսուցիչ Արուեստից և Վարդապետ Փիլիսոփայութեան տիտղոսները։

Հաճոյքով կը ծանուցանենք թէ ծանօթ հրապարակագիր ԱՐԵՏ մասնաւորապէս պիտի աշխատակցի Արեւելքի, շաբաթական յօդուածներով Օրուան նիւթերու վրայ։ Երկուշաբթի թիւով պիտի հրատարակենք իր առաջին ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՆՕԹԵՐԸ։

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ԱԺԱՆՍ ՏԸ ՔՈՆՍԹԱՆԴԻՆՕՊԼ)

ՎԻԷՆՆԱ, 16 Նոյմ.— Աւստրիոյ-Հունգարիոյ արտաքին գործոց նախարար Պարոն Էրէնթալ Վիէննա վերադարձաւ։

ՊԵՏԵՐՍՊՈՒՐԿ.—Հետադիմական ռուս գործակալութիւնը [illegible] կը հերքէ այն լուրը թէ Վիթէ կոմսը [illegible] Բարիզ [illegible] պիտի կարգուի։ Նոյն գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ Վիթէ կոմսը, որ հիւանդ է, Պրիւսէլ պիտի ուղեւորի։

[illegible].— [illegible] փոխելով, [illegible] փոխադրութիւններուն [illegible]։

ՍԱՆԹԻԱԿՕ-ՏԸ-ՉԻԼԻ.—[illegible] Թաղին մէջ մեծ հրդեհ մը ծագեցաւ։ Վնասը մինչեւ վեց միլիոն Ֆր. կը հաշուուի։

ՀԱՆՆԵՑ (Ֆրանսա).— Հոս մեծ տուն մը փլաւ։ [illegible] կայ, սակայն ճիշդ թիւը դեռ յայտնի չէ։ Մինչեւ հիմա չորս մեռեալ և հինգ վիրաւորներ հանուեցան փլատակներէն։

ԲՐԻԹԱՆԻԱ.— (Պաշտօնական).— [illegible] Թագաւորը Նորվեկիոյ [illegible]։

ՀՌՈՄ.— [illegible] (Հապէշստան) կը հեռագրեն [illegible] Ռաս Մաքոնէ [illegible]։

(ԱԺԱՆՍ ՆԱՍԻՕՆԱԼ)

ԲԱՐԻԶ, 16 Նոյեմ.— Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը, այսօր, ընդունեց [illegible] հետ կնքուած առեւտրական պայմանադրութիւնը։

—Երկուշաբթի պիտի սկսի վիճաբանութիւնը Պ. Միշէլի հարցապնդումին՝ պաշտօնեաներու չէզոքութեան մասին։

ԼՈՆՏՈՆ.—Թօքիօյէն կը հեռագրեն թէ Ճափոնները անհամբեր արտայայտութիւններ ըրեր են Սան-Ֆրանչիսքոյի Ամերիկացիներուն դէմ։ Պատերազմական շեշտեր կը տեսնուին։

ԱԿՐԱՄ.— Խրուաթիոյ նահանգային ժողովին այսօրուան նիստը աղմկալից էր. ունկնդիրները կը ծափահարէին միապետութեան կուսակից երեսփոխանները, և յաճախ կը միջամտէին վիճաբանութեանց։ Աղմուկը այնքան մեծ էր որ նիստը ընդհատուեցաւ։

ՊԵԼԿՐԱՏ.— Պորտոյի Բիժոն տունը, երէկ, պայմանագրութիւն մը կնքեց Պելկրատի սերպիական պաշտօնատունին հետ, տարեկան 16,000 խոզ հայթայթելու՝ ընդամէնը տասնըհինգ միլիոն քիլօ պիտի ըլլայ։ Այդ կերպով ապահովուած է խոզերու արտածումը, որ Սերպիա պիտի չնեղուի Աւստրիոյ-Հունգարիոյ հրապարակին փակուելէն։

ՊԵՐԼԻՆ.— Կառավարութիւնը միջոցներ կ'ուսումնասիրէ՝ միսին սղութեան դէմ և մանաւանդ երկաթուղիի փոխադրութեանց սակը զեղչելու մասին։

ԼՈՆՏՈՆ.— Սքաթիսփ կը դաւանէ թէ արծաթ մետաղի գիները աւելի պիտի բարձրանան և թէ մինչեւ երկու տարի 76ի պիտի հասնին։ Յառաջիկայ տարի Հնդկաստան ու Չին հրապարակէն մեծաքանակ գնում պիտի կատարեն։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

(Վիեննայի թերթերէն Նոյ. 15)

ՊԻՒԼՕՎ ԻՇԽԱՆԻՆ ՃԱՌԸ

Վարչապետ Պիւլով իշխան հետեւեալ կերպով պատասխանեց հարցապնդմանց. «Նախ և առաջ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ այն ամէն բարեկամական համակրութեան արտայայտութեանց համար, որ հիւանդութեանս միջոցին եղան թէ՛ Խորհրդարանին անդամոց թէ՛ անոր նախագահին կողմէ։ Գալով ինծի ուղղուած հարցումներուն, նախ պիտի խօսիմ մեր միջազգային յարաբերութեանց և աշխարհիս մէջ գերման կայսրութեան դիրքին վրայ։ Հարցապնդման ուրիշ կէտերուն վրայ պիտի խօսիմ վիճաբանութեանց ատեն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Ֆրանսայի հետ մեր յարաբերութիւններն բաւ են, երկու տեսակ են, անոնք որ փափաքելի են և անոնք որ կարելի։

«Ֆրանսայի հետ զինակցութեան կամ ներքին համաձայնութեան մը գաղափարը որ մերթ ընդ մերթ կ'երեւի մամուլի մէջ, բաւ կը իրականելի բան մը չէ, և Ֆրանսայի մէջ [illegible]։ Ասոր պատճառն ալ անցեալին դէպքերուն մէջ փնտռելու է, որոնք թէ մեր և թէ մեր ֆրանսացի դրացիներէն տարբեր կերպով ըմբռնուած են։ [illegible]

«Բազմաթիւ տարիներ առաջ Բարիզի մէջ պատիւ ունեցայ [illegible] Ֆրանսացի մը հետ [illegible]։

«Լէոն Կամպէթթան էր այդ անձը, որ օր մը [illegible] կերպով [illegible]։

—Ֆրանսա, ըսաւ նա, ծունկի վրայ ինկած է. [illegible]

[illegible]

«Ֆրանսական Բաղաքականութիւնը [illegible] 18՝0ին էր որ վերջ գտաւ։ [illegible]

«Ա՛հ, [illegible]

Նոյնպէս զօրացումը տեսնել։ Եւ այս վիճակը չփոխուեցաւ Մարոքի խնդրով, զոր երկու մեծ ազգեր խաղաղութեան սիրով կարգադրեցին։ Կը լսեմ յաճախ թէ ֆրանսացիք կը փափաքին սերտ յարաբերութիւններ ունենալ մեզ հետ, բայց պաշտօնապէս ոչինչ ըսուեցաւ Ֆրանսայի մէջ։ Դեռ ոչ մէկ երեսփոխան բան մը ըսաւ այդ մասին։ (Ձայն մը։ Ժօրէս ըսաւ) Այո բայց մէկ ծիծաղով մը անոր չի դար։ Մենք ամէնքս ալ կը փափաքինք որ Գերմանիոյ դէմ պատերազմելու փափաքը Ֆրանսայէն թիւր նուազի։ Խաղաղութիւնը կը պահանջեն երկու երկիրներու շահերը։ Ֆրանքեւռուս դաշնակցութիւնը յարգ վտանգ մը չեղաւ խաղաղութեան։ Կը յուսամ թէ անգլեւֆրանսական դաշնակցութեան համար ալ նոյնը պիտի կրնանք ըսել։ Գերմանիոյ և Ռուսիոյ լաւ յարաբերութիւնները չվնասեցին ֆրանքեւռուս դաշնակցութեան և Անգլիոյ ու Գերմանիոյ յարաբերութիւններն ալ չեն հակառակիր «սիրալիր համաձայնութեան»։ Գերմանիան սահմանափակելու, մեկուսացնելու, անդամալուծելու քաղաքականութիւնն է խաղաղութեան վտանգը։ Այսպիսի քաղաքականութիւն մը իր հարուածը կ'ունենայ և սա՛ ալ իր հակահարուածը և ատոնց երկուքէն յառաջ կուգայ պատերազմը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

«Ա՛ռ այս պէտք մըն է Անգլիոյ և Գերմանիոյ միջեւ լաւ յարաբերութիւններ գտնուիլը։ Այս երկու երկիրներուն միջեւ քաղաքական լուրջ հակառակութիւններ չկան։ Գիտութիւնը ու Արուեստը մեծ կը պահեն զմեզ իրարու։ Թէպէտ երկուքին միջեւ մեծ տնտեսական մրցում մը կայ, բայց ատիկա պատերազմի պատճառ չի կրնար ըլլալ։ Այդպիսի մրցումներ Աւստրիոյ և Իտալիոյ հետ ալ ունեցած ենք, որ սակայն պատերազմի յանգած չէ։ Մեր օրագրողներուն Անգլիա այցելութիւնը ալ օգտակար արդիւնքներ պիտի ունենայ։ Յանկարծ կ'ըմբռնեմ թէ մեր ծովային ուժերուն աւելցումն երկու երկրաց միջեւ անվստահութիւն յառաջ կը բերէ։ Բայց մենք Անգլիոյ նաւատորմին նման զօրաւոր նաւատորմ մ'ունենալ չենք ուզեր, սակայն կարծեմ պարտք է երաշխաւորել մեր առեւտրական շահերը պաշտպանելու կարող նաւատորմ մ'ունենալ։ Գերմանիոյ գլխաւոր քաղաքականութիւնը խաղաղասիրութիւնն է։

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Բանեցաւ թէ Ալճեզիրասի ժողովին մէջ Իտալիոյ դիրքը անհամաձայն էր մեր ակնկալութեան։ Բայց ես տարր հակառակը կ'ըսեմ։ Իրա՛ւ Ֆրանսայի և Իտալիոյ մէջ Մարոքի խնդրոյն մասին համաձայնութիւն մը կար, բայց ատիկա հակառակ չէ Եռակին։

«Իտալիա ուղղամտութեամբ վարուեցաւ այդ խնդրոյն մէջ։

ԵՌԵԱԿ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Որքան ատեն որ Իտալիա հաւատարիմ մնայ Եռեակ Դաշնակցութեան, [illegible]։ Եթէ Իտալիա [illegible] Եռեակ Դաշնակցութիւնը [illegible] Եւրոպայի համար ոչ միայն [illegible]։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԱՒՍՏՐԻՈ-ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

Ալճեզիրասի համաժողովին մէջ Աւստրիոյ-Հունգարիոյ ցոյց տուած աջակցութիւնը արժանի է շնորհակալութեան։ [illegible] Աւստրիա-Հունգարիոյ [illegible]։

ԳԵՐՄԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գերման նախարարապետը կ'անցնի յետոյ խօսելու Ռուսիոյ հետ սերտ յարաբերութեան վրայ և կ'ըսէ. [illegible] Ռուսիոյ [illegible]։ Գերմանիոյ և Ռուսիոյ [illegible]։

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՃԱՓՈՆԻ ԵՒ ՉԻՆԻ ՀԵՏ

«Ժամանակէ մը ի վեր Ռուսիոյ և Անգլիոյ միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին [illegible] Աւստրիոյ [illegible]։ Մենք չենք մը չունինք այս

բանակցութեանց միջամտելու։ Իշխան Պիւլով կ'անցնի յետոյ յայտարարելու թէ Ճափոնի հետ յարաբերութիւնները լաւ են։ Մենք Ծայր. Արեւելքի մէջ միայն տնտեսական նպատակներ ունինք, որոնց հասնելու միակ միջոցը խաղաղութեան պահպանումը, Չինու անկախութիւնը և բաց դուռի քաղաքականութիւնը պահպանելն է։ Ուրախ եմ յայտարարելու թէ Չինու ներկայ ընթացքը ոչ մէկ կերպով դժգոհութեան տեղի կուտայ։» Նախարարապետը կ'անցնի յետոյ խօսելու Ամերիկայի հետ յարաբերութեանց վրայ և Մ. Նահանգներու կառավարութեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ալճեզիրասի համաժողովին առթիւ։

ՊԻՍՄԱՐՔԵԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

«Ֆոն Պիւլով զուարթ բառերով պատասխանի մէջ իրեն մասին եղած քննադատութեանց վրայ խօսելէ վերջը, անցաւ Պիսմարք իշխանին։ «Պիսմարքի քաղաքականութեան վրայ միշտ խօսիլը միայն մեծամոլութիւն մը չէ մեզ համար, այլ նոյն իսկ պատուհաս մը։ Այսօր ա՛լ աչքի առջեւ ունենալու ենք սա եղելութիւնը որ այլեւս Պիսմարք իշխան մը չունինք մենք։

ԿՂԶԻԱՑՄԱՆ ՎԱԽԸ

«Գերմանիոյ՝ ընդհանուր քաղաքական աշխարհի մէջ կղզիանալու վախին վրայ խօսելով գերման վարչապետը ըսաւ. «Եթէ նոյն իսկ կղզիանանք—և այսօր չենք կղզիացած—պէտք չունինք վախնալու։ Գերմանիոյ պէս ժողովուրդ մը երբեք չէ կղզիացած, այնքան ատեն որ ինքզինքին հաւատարիմ մնայ, և այնքան ատեն որ ինք անձամբ ինքզինքը այդ տեսակ վիճակի մը չենթարկէ։

«Գալով Երրեակ Զինակցութեան, պէտք է ըսեմ թէ մենք Գերմանիոյ մէջ չափազանց շատ զբաղած ենք, թէ՛ վերին և թէ՛ ստորին դասակարգերու մէջ։ Մեր սերունդին պարտականութիւնն է ցամաքային Եւրոպայի մէջ մեզ համար դիրք մը ապահովել և [illegible]։ Այս է [illegible] քաղաքականութիւնը և այս կերպով է որ գերման ժողովուրդը [illegible]։

Ի վերջոյ Պիւլով իշխանը սա բառերով փակեց իր ատենաբանութիւնը. «Կրնամ ըսել թէ այս ժամանակը որ լի էր [illegible] աշխարհի [illegible]։ Իրաւ է թէ [illegible]։ Եթէ [illegible]։ Աշխարհի ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ ալ այսօր [illegible]։ Ուրեմն [illegible]։ Մեր ներքին [illegible] և գերման ժողովուրդը պիտի գիտնայ աշխարհի մէջ իր դիրքը պահել»։

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՍԱԿԱՐԱՆ

Պայրամի առթիւ՝ Սակարանը գոց կը մնայ։

ՓԱԿՈՒՄ 3/16 Նոյեմբեր

Օսմ. Ֆոնտ. Միաց. 4 0/0	0 Ո.	102 16
Ամէնէն բարձր գին	»	102 20½
Ամէնէն վար գին	»	102 09
Ռումէլի Երկաթուղի զոյգ	Ֆր.	152 37½
Ամէնէն բարձր գին	»	152 50
Ամէնէն վար գին	»	152 25
Թրամվայ	»	57 50

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՍԱԿԱՐԱՆ

ԲԱՐԻԶ 16 Նոյեմբեր

Միաց. Օսմ. պարտք)բաց	ղ.Ա.Ո.	4 80
)գոց		94 35
Ռումէլի երկաթուղի	Ֆր	153 50
Թրամվայ	»	61 75
Օսմ. Կայս. Պանքա	»	685 —
Ռէժիի բաժնեթուղթ	»	449 —
Պոլսոյ Քարափները	»	697 —

ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱ.

Ամսոյ 13/26ի չորեքշաբթի օրուընէ սկսեալ, Օսմ. Կայս. Պանքան իր Ղալաթիոյ կեդրոնին մէջ [illegible] փոխանակութիւնը պիտի կատարէ 1000 ղրշ.ի եւ աւելի գումարներու համար միայն։ Հազար ղրշ.է պակաս [illegible] Թօփհանէլի [illegible] բացուած թիւ 15 գրասենեակը։
Կ. ՊՈԼԻՍ 25 Սեպտ. 1906

ՈՅԺ, ԿՈՐՈՎ, ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ
Ցետագայ դեղերով կը ստացուին

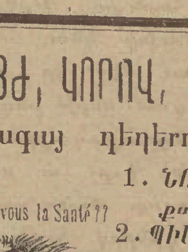

1. ՆՈՂՁԻՍ ՕՄՓՌԱ. [illegible]
2. ՊԻՍԼԷՐԻԻ ՔԻՆԱՔԻՆԱՆ [illegible]
3. ՊԻՍԼԷՐԻԻ ԱՆԹԱԿՐԱ [illegible]
4. ԻՁԱՆԹԻԷԼ. [illegible]
Ընդհ. գործակալ Օսմ. [illegible] մէջ ԼՈՒՐՍ ԵՒ ԲԸՕԹԻԲԸ
Կ. Պոլիս, [illegible] 13—26

ՆՈՐ ԿԻՆԸ

Երբեք նպաստաւոր չէ հարց մը յարուցանել հո՛ն, ուր գոյութիւն չունի ան։ Եթէ այսօր Նոր Կինը կ'ըմբռնեմ յօդուածիս վերնագիր, որովհետեւ ա՛ն, որքան ալ սակաւաթիւ ներկայացուցիչներով, բայց արդէն տեղը գրաւած է մեր մէջն ներս։ Ինչ է սակայն Նոր Կինը։ Ան չէ՛, որ երբեք չէ ուզած կամենալ, այլ լոկ համակերպիլ գիտէ, որ ընտանեկան յարկի մը ոչ թէ մեծն է այլ անոր լուծը տանողը, որ ամուսնոյն խորհրդատուն և զաւակներուն դաստիարակը չէ, որ ընտանեկան յարկէն դուրս, գեղեցիկ ոչնչութիւն մըն է լոկ։ Իսկ ճշմարիտ Նոր Կինը ան է իր անհատականութեան, իր կամքին և իր դերին։ Սակայն ներկայիս, մեր գեղեցիկ սեռի նոր սերունդին մէջ ձգտում մը կայ բոլորովին սխալ կերպով ըմբռնելու Նոր Կնոջ յատկանիշները, հետեւաբար ծնունդ տալու կնոջական սխալներու, որոնք ոչ մէկ տեսակէտով չեն կրնար իրենց գոյութիւնը արդարացնել։

Ամէն մարդկային անհատ, ըլլա՛յ այր թէ կին, ունի իր ինքնութիւնը, ուստի այն բոլո՛ր փոփոխքները զորս այրերը կը տածեն իրենց անհատականութիւնը բարձր պահելու համար, պէտք է որ նոյնը կիները ունենան։ Եւրոպայի մէջ, ինչպէս Ամերիկայի, կիները այս բանին հետամուտ եղած են և մեծ արդիւնքներ ձեռք անցուցած։ Այս ընթացքին, շատ մը ալբեր անմտաստ աչքով նայած են առաջին անգամ, բայց այսօր արտայայտութիւնները փոխուած են արդէն։ Ինչու համար նաեւ կնոջ ուղեղը չպէտք է որ այր ցոյց տայ մարդկութեան միւս կէսին թէ բնական կամ քաղաքական ինչ բանի կարող է ինքը։ Այսօր մենք բոլորովին անտեղեակ ենք թէ քաղաքական ինչ մեծ յատկութիւններ կան կնոջ մէջ պահուած։ Ամբողջ մարդկութեան պատմութեանը մէջ չկայ կնոջական հանճար մը որ Բանդ մը, Վոլթէր մը, Կէօթէ մը, Տանդէ մը, Վան Տայք մը կամ Ճէմբրալ մը արժէ։ Բայց կանխակալ կարծիքով մը կարելի չէ ըսել թէ ամէն գիւտերուն և արուեստներուն ընծայուելէ վերջն ալ կնոջներուն կարգը դատելիք կնոջական հանճարներ չպիտի ըլլային։ Կիները, ամբողջ աշխարհի պատմութեան մէջ, ցարդ իրապէս առիթ չեն ունեցած, իրենց անտեղին բովանդակ յատկութիւնները ի յայտ բերելու։ Կրնայ ըլլալ որ այր մարդիկ առնելութեան մը համար նախանձն, կնոջ յատկութիւնները ի յայտ բերելու համար պէտք եղած դիւրութիւններուն երեսէն, սակայն պէտք է որ այդ այդպէս ըլլայ։ Որչափ ատելի վտանգաւոր է քաղաքակրթական յառաջդիմութեան տեսակէտով, քան թէ կանխել կինը իր զարգացման ընթացքին մէջ, Ուստի ամէնէն մեծ սխալն է որ այր մարդոցմէ ոմանք կնոջ զարգացման ճամբուն վրայ կը կենան և արգելք կ'ըլլան անոր։

Խնդրոյն միւս կողմն ալ կայ սակայն։ Այսօր կան շատ կիներ, Նոր Կնոջ տիպարին, որոնք կ'ուզեն այր մարդու ամէն դիւրութիւնները վայելել, կոխած չունենալ այր մարդէն, իրենց անձին միակ տէրը ըլլալ և միւս կողմէն կը պահանջեն ընտանեկան յարկ, ընտանեկան սէր և ամէն ինչ որ ընտանեկան յարկի հրապոյրը կը կազմէ։ Կարելի՞ է երեւակայել թէ մարդ և երկուքը միանգամայն կարենայ ունենալ։ Անկարելի բան է։ Եւ կին մը որքան շատ տեսնէ այս անկարելիութիւնը՝ այնքան աւելի աղէկ է։ Բացարձակապէս իր անձին տէրը ըլլալու սկըզբունքը անհաշտ է ընտանիքի գոյութեան հետ։ Ինչպէս կինը կրնայ ընտանեկան յարկը ուղիղ, իր բոլոր խնծիղներով, իր բոլոր հմայքներով, առանց համակերպելու անոր ցաւերուն, անոր զրկանքներուն։ Կարելի բան չէ։ Եթէ անկարելին փորձեն՝ դատնութիւն միայն պիտի քաղեն, առանց քաղցրութեան։ Կին մը կրնայ երկուքէն մէկը ընտրել, բայց երկուքը միասին չի կրնար ունենալ։

Եթէ կին մը կ'ուզէ իր անձին տէրը մնալ, ինչու արգելքներ հանել անոր դէմ. աշխարհս լայն է, թո՛ղ այն ալ իր ճամբան ընթանայ և տեսնենք թէ ինչ յատկութիւններ կրնայ ի յայտ բերել։ Սակայն երբ կին մը կ'որոշէ ամուսնական կեանքը ընդգրկել, ընտանեկան յարկէն ներս մտնել, այն ատեն դուրսի աշխարհին ամէնէն պատուաւորութիւնները կը դադրին իրեն համար. ընտանիքին անձնատուր կ'ըլլայ ա՛ն և ա՛լ ինքզինքը չի կրնար անկից զատել։ Այս վայրկեանէն ա՛լ իրաւունք չունի կին մը ինքզինքը անջատ և առանձին կախումի մէկը նկատելու։ Կինը կա՛յ, և իրենց դերը սխալ կերպով ըմբռնող նոր կիներ, որոնք ընտանեկան այս կապակցութիւնը իբր ստրկութիւն մը կ'ըմբռնեն։ Այո՛, ճի՛շդ է սակայն։ Ընտանիքի կին մը կապուած է ընտանիքին։ Բայց սակայն միայն կնո՞ջ համար ճշմարտութիւն է։ Երբեք։ Նոյն բանը կատարելապէս այր մարդուն համար ալ կարելի է ըսել։ Ընտանիք կազմող այր մարդն ալ ճիշդ կնոջ պէս, ա՛լ իր անձին տէրը չէ։

Այն վայրկեանէն երբ կին մը ամուսնական և մայրական պարտաւորութիւններ կ'ունենայ, ա՛լ կը դադրին անձնական ազատութիւնները։ Հո՛ն ուր ընտանեկան պարտականութիւններ կան, հոն ա՛լ չենք կրնար բացարձակապէս մեր անձին տէրը մնալ։

Նոր Կնոջ հարցը արտասահմանի մէջ ծագում առած է այն պարագայէն որ մարդիկ չեն կրցած որոշել թէ կինը ինքնիրմով և ինքնիրե՞ն ապրող անջատ անձնաւորութիւն մը հարկ է սեպել, թէ ոչ զինքը ընտանիքին կցորդը նկատել։ Եղած են կիներ որոնք կարծած են թէ երկուքն ալ կրնան ըլլալ, և հոս է մեծ սխալը։ Իրաւ է թէ այրեր ալ կիներու չափ ընտանիք կը կազմեն, և միւս կողմէն ալ իրենց զբաղումները ունին, սակայն տարբերութիւնը հոն է որ մինչ այր մարդուն գործի զբաղումը ստանալի կեանք մըն է լոկ, կնոջ ընտանեկան զբաղումը ամբողջ կեանք մըն է։ Հոս է տարբերութիւնը։ Ասկէ՛ն կայ. կիներ կը գտնուին այսօր, և փոքր չէ անոնց թիւը, որոնք չեն ընդունիր թէ այր մարդուն և կնոջ միջեւ բարոյական և ընկերային տարբերութիւններ կան և եթէ ուզեն իրենց տարբերութիւններ ցոյց տալ, կ'ըսեն թէ անոնք պայմանաւորուած, արուեստական և անհիմական են։ Ասով կը մոռնան սակայն թէ մեր ընկերային, մտաւորական և հոգեկան կեանքին ամէնէն նրբին վսեմքները այդ տարբերութիւններուն կը պարտինք։

Իրաւ է թէ այսօր ամէն լուսամիտ մարդ համամիտ չէ երբ Միլտոն Եւային բերանը, Ադամին ուղղուած, սա խօսքերը կը դնէ.— «Աստուած է քու օրէնքդ և դուն իմ օրէնքս ես. ասկից աւելին չգիտնալը կնոջ ամէնէն երջանիկ գիտութիւնն է։» Այր մարդիկ գոհ ըլլալու են եթէ կիներ ընդվզին Միլտոնի այս յայտարարութեան դէմ։ Եւ ճշմարիտ Նոր Կինը այն է որ Նորա անուամբ կը խօսի Իպսէնի Պուպրիկին Տունը թատերգութեան մէջ և կ'ըսէ. «Ամէն բանէ առաջ ես ալ քեզի պէս մարդկային արարած մըն եմ, կամ գոնէ պիտի փորձեմ մարդկային արարած մը ըլլալ։» Մեծ ճշմարտութիւն մը կայ այս խօսքին մէջ։ Կին մը պէտք չէ որ կրաւորական, առանց կամքի, առանց ինքնութեան արարած մը ըլլայ. մեծ են իր ընտանեկան պատասխանատուութիւնները և պէտք է որ կամք ու անհատականութիւն ունենայ չթերանալու համար իր պարտաւորութիւններուն մէջ։

Ուրիշ պարագայ մըն ալ կայ. ո՛վ ըսաւ թէ անմիտ կիներ դժգոհ են իրենց ընտանեկան կապերուն և ընտանեկան պատասխանատուութիւններուն համար։ Հակառակ վատասերած նոր կիներու, ճշմարիտ կիները կը նախընտրեն այս բանը. անոնք իրենց կապանքներուն մէջ աւելի երջանիկ են, ուստի ինչ աւելորդներ ազատելու գիտենք այնպիսի կապանքներէ՝ որոնք իրենց երջանկութիւնը կը կազմեն։ Եւ հո՛ն ուր երկու հոգի փոխադարձ կերպով իրարու անձնատուր կ'ըլլան և երջանիկ են իրարու հնազանդելով, կրնա՞նք ըսել թէ անոնցմէ մէկը միւսին ստրուկն է։ Եթէ ըլլայ իսկ, բաւական է որ երջանիկ է ան։

Կարգ մը վատասերած նոր կիներու փաստը սա է թէ ճշմարիտ մարդկային անհատ մը պէտք է մերժէ ամուսնոյն կամքը ընելու, որովհետեւ ասիկա իր ինքնութեան սպանութիւն է. բայց այդ ընթացքին մէջ ես բարձր կամ ազնիւ բան մը չեմ տեսներ։ Այդ տեսակ պահանջում մը ծագումն անհասկացողութիւն մըն է լոկ։ Ազնուագոյն յարաբերութեան մը մէջ իւրաքանչիւր անհատ անձնատուր կ'ըլլայ ուրիշի մը կամքին, առանց մտքէն անցընելու թէ սպանութիւն է ասիկա կամ հեղինակութեան մը ենթարկուիլ։ Ընդհակառակը չափազանց անհատապաշտութեամբ է որ մարդ իր անձին ստրուկը կը դառնայ։

Այն ստրկութիւնը, որով ամէն մարդ կը փորձէ ուրիշի մը փափաքները լրացընել, ինծի համար ամէնէն գեղեցիկ վիճակն է կապուած ըլլալուն։ Եւ ամէն կապ, մանաւանդ ամուսնական կապ, այնպէս պէտք էր որ ըլլար։

Վայրկեաններու պէս տանող կապի ըլլալը չէ՛ որ լաւագոյն վիճակ մը կ'ենթադրէ։ Մարդկային էակի մը, մարդկային հոգւոյ մը մեծութիւնը անոր մէջ է որ ան իր ազատութեան կապերուն գիտէ՛ հնազանդիլ։

Ուրիշ կարեւոր խնդիր մըն ալ կայ։ Իրապէս հիմնական տարբերութիւններ գոյութիւն ունի՞ն այր մարդուն և կնոջ միջեւ, որոնց հետեւանքով իւրաքանչիւրին կեանքի ասպարէզը էապէս տարբեր ըլլայ միւսէն։ Վատասերած նոր կինը արտայայտուած է ընդունելու թէ այդ տարբերութիւնները պայմանագրական են և թէ կնոջ հոգին միշտ ճնշուած է սխալ կերպով ըմբռնուած տարբերութիւններու երեսէն։ Կեանքի մէջ ամէն բան կը խօսի թէ երկու սեռերը հոգեպէս և բարոյապէս նոյնը չեն. ասոր համար է որ տղամարդկային կին մը շատ աւելի դէշ բան մըն է քան թէ իգացեալ այր մը։ Այր մարդուն և կնոջ միջեւ եղած տարբերութիւնները ֆիզիքական ալ են։ Կնոջ և այր մարդուն գանկերը նոյն ձեւը չունին. ուղեղին զանազան մասերը իրարմէ տարբեր համեմատութեամբ զարգացած են, բաղկերակը աւելի արագ կը զարնէ կնոջ քան թէ այր մարդուն մէջ։ Այս տարբերութիւններուն շարքը կրնանք երկարել առանց չափ, և անոնք այնպիսի տարբերութիւններ չեն զորս կըրնանք հարթել, անոնք մարդկային էութեան կազմութեանը մէջ մտած են հարիւր հազարաւոր տարիներ առաջուընէ։ Բնութիւնն է որ այդ տարբերութիւնները անոնց մէջ դրած է և մարդկային ցեղին փառքն է որ ֆիզիքականին քով մտաւորական ու հոգեկան տարբերութիւններ դրուած են երկու սեռերու միջեւ։ Այդ տարբերութիւնները ոչ թէ ջնջելու է, այլ ընդհակառակը մշակելու է, որպէս զի կինը աւելի ճշմարիտ կին ըլլայ և այրը աւելի՛ ճշմարիտ այր։ Անձ մը զարգացուցած չենք ըլլար, աղճատելով անհատականութիւնը. ուրեմն սպառնալը քար բարձրացուցած չենք ըլլար սեռ մը, ջնջելով անոր յատկանիշները։

Ոչ կինը և ոչ ալ այրը իրաւունք ունի ինքզինքը զարգացնել, միայն անջատօրէն և բոլորովին անկախ էակ մը դառնալ։

Նոր Կնոջ լաւագոյն գործը պիտի ըլլայ ապացուցանել թէ որոնք են իրեն և այր մարդուն միջեւ եղած տարբերութեան ճշմարիտ տարրերը և ոչ թէ արմատախիլ ընել զանոնք այլ ընդհակառակը աւելի զօրացնել։ Անգամ մը որ երկու սեռերու միջեւ մտաւորական և հոգեկան տարբերութեան ճշմարիտ տարրերը գտնուին, այն ատեն առարկութեանց եթէ ոչ ամբողջը գէթ կէսը մէջտեղէն կը վերնայ։

Ուրեմն Նոր Կինը պիտի շահի դատը ոչ թէ անով որ նուազ կին ըլլայ, այլ ընդհակառակը աւելի՛ կին ըլլալով։

ՄԻՔԱՅԵԼ ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ

ԳԻՐ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ

Մարդկային հանճարին բրած գիւտերուն անհուն շարքին մէջ մէկը ապահովապէս ամէնէն մեծ ու կարեւորներէն են, այն է գրին գիւտը։ Իսկ թէ ինչ ընթացքը սահմաններով կատարելագործութիւններ ունեցած է, մինչեւ որ ներկայ վիճակին հասած է, այնպէս որ երկվայրկեանէ մը պակաս միջոցի մէջ գրիչ ձեռք առնելով պէս կը սողենք թուղթի վրայ ինչ որ կը մտածենք և զոր մամուլն ալ անմիջապէս կը սփռէ հազարաւոր ու բիւրաւոր թերթերու վրայ, ընթերցողին ի սպաս դրուելու համար, այդ ամէն բարեփոխումներն ու կատարելագործումները պատմելու համար հատորներ լեցնելու պէտք կ'ըլլայ։

Քանի՛ հոգի կը յիշէ արդեօք թէ մարդկային ցեղը իր նախնական ամենահին ժամանակներու մէջ ի՛նչ անհուն դժուարութիւններ ունեցած է մտաւորական հաղորդակցութեան միջոցները գըտնելու և կիրարկելու համար, ինչպէս մենք կ'ընենք այժմ անզգալի դիւրութեամբ և գրեթէ մեքենական վարժութեամբ։ Նոյն իսկ այն մտածումը թէ բերնէն ելած խօսքերը, բառերը, վանկերը և կամ իւրաքանչիւր հագագը ուրոյն նշանով մը պէտք է պատկերացնել կամ մարմնացնել՝ մտքի մեծ զարգացում ու յառաջդիմութիւն կ'ենթադրէ։ Բայց ո՛չ պատմութիւնը իր հազարաւոր տարիներու շարայարութեան մէջ և ոչ աւանդութիւնը իր նախապատմական աւելի բազմաթիւ դարերու անցքերուն մէջ հետք մը, յիշատակ մը չէ ձգած այն մարդկային էակին՝ որ առաջին անգամ յղացեր է այդ գաղափարը և գործադրեր է, որքան անկատար ձեւով ըլլայ թող ըլլայ։ Ինչ պատիւներու, ինչ փառքերու արժանի չէր այդ մարդը, եթէ երբեք ծանօթ ըլլար անոր անունը։ Ամէնէն փառաշուք արձանը չէ՞ր արժեր կանգնել անոր անուամբ ու յիշատակին։

Բայց և ոչ իսկ գիտէ մարդկութիւնը կատարելապէս թէ իր ո՞ր ցեղին, ո՞ր հասարակին մէջ առաջին անգամ յղացուած ու կիրարկուած է գրին գաղափարը և աշխարհի ո՞ր մասին վրայ։ Թէ՛ պատմութեան և թէ ամէնէն վաղեմի հնութեանց պեղումներու միջոցաւ մարդկութեան ձեռք բերած ծանօթութիւնները չեն անցնիր սակէ չորս հազար տարի առաջուան ժամանակամիջոց մը։ Եթէ ի բաց թողունք Զենդաստանը որ մթութեան խորհրդաւոր քօղով մը ծածկուած կը մնայ անդիւրամատչելի դարերէ վեր, այնպէս որ ոչ որոշակի յայտնի է իր բոլոր պատմութիւնը և ոչ յայտնի եղածներուն ստուգութիւնը վաւերական է մինչեւ քանի մը դար առաջ։

Հետեւաբար ճշգիւ գիտցուած չէ թէ ո՞ր ազգին կամ ցեղին կը պատկանի գրի գիւտին պատիւը, այլ ինչ որ պատմական ամենահին ծանօթութիւնները և հնախուզական արձանագրութիւնները ի յայտ բերած են մինչեւ ցարդ, սա է թէ Եփրատի ու Տիգրիսի հովտին մէջ Սումերացիք, անոնց յաջորդող Քաղդէացիք կամ Բաբելացիք, և Նեղոսի հովտին մէջ ալ հին Եգիպտացիք են որ կը ներկայանան պատմական շրջանին մէջ իբրեւ առաջին ժողովուրդներ՝ գրի գաղափար ունեցող ու գործադրող։ Իսկ թէ իրենք ալ իրենցմէ աւելի առաջ ապրող ազգերէ առած են այդ գիւտը, ու շարունակած, թէեւ ցարդ ձեռք բերուած գիտական տեղեկութիւնները հաստատապէս չեն մերժած, սակայն շատ աւելի հաւանական է որ իր այնքան հնութեանը մէջ մարդկութիւնը բոլորովին զուրկ մնացած չէր գրութեան որ և է ձեւէ մը, ամէնէն անկատարն անգամ ի հարկէ առնելով և միայն տասնեակ հազար տարիներ անցած ըլլալու չեն այդ մեծ գիւտէն ի վեր։

Սպասելով որ հնախօսական կամ հնախուզական գիտութիւնը իր վերջին վճիռը տայ, եթէ կարելի ըլլայ, պէտք է ըսել սակայն թէ այն գիրը կամ գրի գաղափարը որ կը գործածուէր Եփրատ-Տիգրիսի հովտին մէջ կամ Նեղոսի ափունքը, այնչափ հեռի էր արդի դիւրիմաց և դիւրաչար գրութեան ձեւէն ու գաղափարէն, որչափ կը տարբերէր լեզուով, ընդհանուր, առանձին Թափառող, մարդակեր նախամարդը արդի քաղաքակրթուած մարդէն։ Մեհենագրական գիրը որ Եգիպտացւոց մէջ կը գործածուէր և բեւեռագիրը կամ սեպագիրը զոր Սումերացիք ու Բաբելացիք կը գործածէին այնչափ անկատար էր բաղդատմամբ արդի գրին, և այնչափ դժուար կը գրուէր ու կը հասկցուէր, որ ե՛թէ հետզհետէ բարեփոխուած չըլլային ու չկատարելագործուէին, չպիտի կրնային մանաւանդ ծառայել երբեք բոլոր այն նպատակներուն ու գործածութիւններուն որոնք անհրաժեշտ են արդի մարդկութեան բազմապահանջ պէտքերուն։

Իսկ փոխանակ երկար բարակ բացատրելու թէ ինչ էր մեհենագրական գիրը, կը յանձնարարենք ընթերցողին՝ երջանկայիշատակ Սուլթան Ահմէտի հրապարակէն անցած ատեն՝ դիտել յատկապէս Եգիպտական կոթողի (Տիքիլի Թաշ) վրայի արձանագրութիւնը, և նոյնպէս որոշ գաղափար մը կազմելու համար Բաբելացւոց սեպագրին կամ բեւեռագրին վրայ՝ կը բաւէ անգամ մը այցելել Հնութեանց Կայս. Թանգարանը, ուր բազմաթիւ օրինակներ կան այդ տեսակ գրութեանց քարի կամ հողակերտ, թրծուն աղիւսի վրայ։

Բնական է ուրեմն թէ առաջին գիրը կը գրուէր կամ քարի կամ աղիւսի վրայ։ Երեւակայեցէք դժուարութիւնը ատոնցմով գիրք կազմելու և յաջորդ սերունդներուն ձգելու մասին։ Եւ բաղդատեցէք մեր այժմ վայելած դիւրութիւններուն հետ։ Բայց անգամ մը դժուարագոյն քայլը առնուած էր, հետզհետէ բարեփոխումներ ու կատարելագործումներ ունեցաւ նախնական գիրը։ Եգիպտացիները հնարեցին ռամկական գիրը և սկսան գրել պապիրոսի վրայ (տունկի մը տերեւ) ասկից առաջ եկած է բաբիէ (թուղթ) բառը և Փիւնիկեցիք կիրարկեցին արդի ձեւին գրեթէ բոլորովին նման այբուբենը, որ հիմք եղած է այժմու տառերուն, և որ շատով ընդունեցան Հելլէններէն ու անոնցմով տարածուեցան ամէն կողմ նորանոր բարեփոխումներով։

Այլ մինչեւ որ նախ մագաղաթի (որ հնարուած է Պերկամայի մէջ) և ապա թուղթի գիւտը տեղի չունեցաւ, գրի գործածութիւնը չէր կրնար ընդհանուր ըլլալ և կատարել ապառնած բոլոր ծառայութիւնը։ Ձի քարի, կամ աղիւսի կամ խեցիի, կամ պղնձէ տախտակներու վրայ գրութիւնները մեծ ծաւալ չէին կրնար գտնել և դիւրաւ փոխադրելի չէին։

Բայց մագաղաթի ու թղթի գիւտն ալ չէր բաւեր, քանի որ յայտնի է թէ որքան դժուար է ձեռագրով երկարութիւններ հրատարակել կամ ընդօրինակութիւններ ընել։ Այդ պատճառաւ շատ սուղ էին ամէն տեսակ գիրքերը և խիստ փնտռուած մասունք։ Մէկ Աստուածաշունչը 3000 դրուշի չէր գնուեր, որով ընդհանուր վիճակի սահմանափակ էր գրքերու ծաւալումը։ Ուստի մտքի թռիչը կը դանդաղէր և զարգացումը կը կաղար։

Ասկէ հետեւ է երեւակայել այն հրաշալի ազդեցութիւնը զոր ունեցաւ մարդկային մտաւորական զարգացման վրայ Կուտտէմպէրկի անզուգական գիւտը, տպագրութիւնը, որուն շնորհիւ մամուլը այնքան յառաջդիմեց, արտադրելով միլիոնաւոր գիրքեր ու լրագիրներ ամենօրեայ կամ պարբերական։ Մամուլին յառաջդիմութիւնն ալ հետզհետէ համեմատական եղաւ իր ստացած կատարելագործութիւններուն։ Արագատիպ շոգեշարժ են. մեքենաներ նոյնքան բարեփոխութիւններ են առաջին անգամ գործածուած մամուլին վրայ, որքան փիւնիկեան այբուբենը մեհենագրին կամ բեւեռագրին վրայ և տպագրութիւնը՝ ձեռագրին վրայ։ Ահա թէ ինչպէս կարելի եղած է երկու և աւելի միլիոն օրինակներով թերթ հրատարակել ամէն օր Եւրոպայի ու Ամերիկայի մէջ։

Անցողակի յիշել կ'արժէ այս առթիւ նաեւ թէ արդի գիւտերէն զատ՝ ուրիշ ինչ միջոցներ ալ որ կան մտքի հաղորդակցութեան համար, հեռագիր, ձայնագիր, թելէֆօն, ֆօնօկրաֆ, կրամօֆօն ինչպէս և երաժշտական բոլոր ձայնանիշերը են. ուրիշ բան չեն, բայց եթէ գրի գիւտին այլեւայլ նորոգեալ ու կատարելագործեալ գործածութիւնները։ Վասն զի ասոնց ամենուն մէջ միեւնոյն գլխաւոր սկզբունքը կը տիրէ, այն է հնչիւնը կամ ձայնը և կամ որ նոյն է մտքի արտայայտութիւնը թանձրացնել կամ մարմնացնել տեսանելի կամ լսելի նշանով մը։

Գրի և մամուլի այսքան յառաջդիմութեանց մէջ ԱՐԵՒԵԼՔ ալ իր բաժինը ունեցած կ'ըլլայ, հրատարակուելով 10 փարայի և աւելի մեծ ծաւալով ու աւելի ճոխ պարունակութեամբ։

ԳՐԱՍԷՐ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑՆԵՐԸ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ ԱՐԱՐՔՆԵՐԸ ՊԱՏԿԵՐԱՑՆՈՂ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ (1618-1682)

"ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԻՒՆ,,

Անարատ Յղութեան գլուխ-գործոց պատկեր մը գծեց Սեվիլյայի վարպետ մը, որ ծնած էր Սպանիոյ Անտալուզիա նահանգին մէջ, զոր բնութիւնը օժտած է լիառատօրէն և Մաւրիտանացիք ալ սքանչելի կերպով գեղեցկացուցած են գեղարուեստական հրաշակերտներով։ Չէ եղած տեղ մը արդարեւ որ ասկէ աւելի յարգական մեծարանաց արտասովոր ներդաշնակութիւն մը վերելած ըլլայ ամենօրհնեալ Ս. Կոյս Տիրամօր։

1492էն ի վեր, այսինքն մէկ դարէ աւելի էր որ Իզաբէլլա Ֆերտինանդին Մաւրիտանացիք մեկնած էին, երբ Մուրիլլօ կը գծագրէր իր Անարատ Յղութիւնը, սակայն արաբական հանճարին ծաղիկը հոն ձգեր էր իր անուշիկ բոյրերը. բանաստեղծութիւնը, արուեստը բեղմնաւորուեր էին անոնցմով։

Մուրիլլօ երբեւ հաւատացեալ, կը նկարէ Ս. Կոյսը որպէս թէ Մայր Եկեղեցւոյ դասին մէջ կուսանաց խումբը փառաբանութիւն կ'ընէ Երկնից դռներին։ Չկար իրեն համար աւելի քաղցր, գորովալից և գոլորշիանման բան մը այդ երկնահանդէս տեսարանը թարգմանող, հրեշտակապար մը, սէրովբէներու խումբ մը՝ շրջապատող իրեւ պսակ, Արքունի կոյսն արեւափայլ ճաճանչաւորուած, ամենամաքուր, անարատ և անբիծ, որ երկրպագուներուն կը սպասէ մինչեւ այն ժամուն, երբ աշխարհի պիտի տայ Նոր Ադամ մը։

Մուրիլլօ այդ նիւթը պատկերելու ձեռնարկած ատեն, իրապաշտութիւնը՝ զոր Սպանիացիք ցուրտ եղանակ կամ պաղ կերպ կ'անուանեն, մէկդի կը դնէ այն ծանօթագրութիւնը՝ որով մուրացկանին տեսքը չնմանած կը վերածէ, կը մոռնայ նաեւ աւելի տաք կերպը, զոր ինք ընտրանօք ընդունած է սուրբերուն հոգեկան յափշտակութեանց մէջ, գիծերու անուշութիւն մը՝ զոր Վափօրօզօ կ'անուանեն իր հայրենակիցները։

Անուշաւ քննադատներ, իր չափազանցութեանց կամ դիմագծերու քնքշութեանց մէջ ինկած ըլլալու ամբաստանութիւնը մէկդի թողունք։ Այս մեղադրանքը ճիշդ է իր աշակերտներուն համար, բայց իրեն համար ո՛չ այնչափ, որովհետեւ այդ վտանգին թեթեւ մը քսելով և առանց անկէ ընկճուելու կ'անցնի եւ այն ալ հազուադէպ է։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ իր մեծ վարպետի գործերը, ինչպէս են Միւզէ տը Լուվրի Անարատ Յղութիւնը, որ միակ մրցակից մը ունի հրապարակ ընելու արուեստին մէջ, Գորրէճիօ։(1)

Սոյն իւղանկարը, սպանիացի դուքս Մարէշալ Սուլթ բերաւ Սպանիայէն եւ 615,000 ֆրանքի ծախուեցաւ իր ժառանգորդներուն։

Սեվիլյի մէջ նմանօրինակ նիւթեր շատ կան, որովհետեւ պատկերահանի սիրտը անոնց կը խանդավառուէր, եւ այդ պատկերներէն մէկը, Ֆրանսայի մէջ գտնուածէն գերազանց ըլլալով Անարատ Յղութեանց մարգարիտ անունը կը կրէր։

Պատկերին բուն օրինակը տեսնողին նկարագրելու պէտք չի թողուր, մանաւանդ որ գրիչը չի կրնար թարգմանել կատարելապէս հմայքը նմանօրինակ պատկերահանի մը, որ աչքերու համար ճըշմարիտ վայելք մըն է։ Միայն բաւական կը համարինք նկատել տալ, թէ խաւական գոյներէն տարբեր ըլլալով՝ Ս. Կոյսին շրջազգեստը սպիտակ է եւ ներդաշնակ ծալքերը ոչինչ ունին։ Վերածնութեան դարուն Փիօրէնցայի վարպետները Կոյսին ոտքը յաճախ մերկ ցուցուցած են, մինչդեռ ընդհակառակը այս վերջինին մէջ համեստօրէն պարեգօտին կտաւին տակ պահուած են։ Սակայն արուեստագէտը չէ կրցած զոհողութիւն ընելով սքօղել նաեւ անոր ամէնէն լուսափիւռ զարդարանքը, եւ անոր կուսական երեսին բոլորտիքը, ուսերուն վրայ տարածուող վարսերու մետաքսաթել կոհակ մը իր ճկուն եւ դանդաղահեր օղակները վար կը թափէ։ Մուրիլլօյի «Կուսին» առջեւ մարդ կը ստիպուի յիշել «Երգ Երգոցը» երգող սուրբ թեթեւակի սրտի ուխտերը։

⁂

Պարթօլօմէ-Էսթէպան Մուրիլլօ ծնաւ Սեվիլյի մէջ, 1618 յունուար 1ին։ Աղքատ գործաւորի մը զաւակն էր։ Ծնողքի եկեղեցական մը այդ պատանիին վրայ նկարչութեան ճաշակը տեսնելով, զայն Ժուան-տէլ-Քասթէյյօ անունով պատկերհանի մը քով դրաւ. կենսագիրները ամենք կը հաստատեն թէ Ժուան ազգական էր Մուրիլլոյի։ Բայց ամէն պարագայի մէջ երբ Մուրիլլօ Քասթէյյէ գնաց, այն ատեն քանի տարու, եւ Մուրիլլօ պատանին ինք իր գլխուն մնալով ստիպուեցաւ օրական ապրուստը նկարչութեան արուեստով հոգալու։

Նոր Աշխարհը քրիստոնէութեան դարձնող միսիոնարները իրենց հետ վանդութիւն կ'ընէին թէ սրբոց պատկերները ընածին մտքերը աւելի շատ կը գրաւեն քան երկայն քարոզները։ Այսու հանդերձ ընականաբար հնակուշ պատկերները ծրարներով կը տանէին հետերնին։ Մուրիլլօ արագօրէն կը գծէր սրբոց պատկերները, այսպէսօրինակ Կուատըլուբէի Տիրամօր պատկերին գ'իրեն օրը քանի հատ, եւ մէկ քանի արծաթ դրամի փոխարէն ծախեց միսիոնարներուն։

Պէտրօ-տէ-Մոյա, Մուրիլլոյի ընկերներէն մէկը, Սեվիլլէն անցած միջոցին Վան-Տիքի եւ խաղաղ վարպետներու ընդօրինակութիւններ կը տանէր։ Լոնտոն վերադառնալու ժամանակ հանդիպեցաւ Մուրիլլոյին եւ հոն կեցաւ վերջինիս առանձնատունը։ Մուրիլլօ զմայլելով եւ հիացումէն սիրտը փղձկելով յաջողեցաւ Մատրիտ երթալ եւ հոն Սպանիոյ Թագաւորին նկարիչներէն Վէլասքուէզի հետ տեսակցութիւն մը ունենալու հնարը գըտաւ։ Նկարիչը այն ատեն մեծ շնորհ կը վայելէր արքունեաց մէջ։ Մուրիլլօ յաջողեցաւ մեծ վարպետին համակրութիւնը շահիլ, որ իրեն գործ մը յանձնեց, եւ մայրաքաղաքին մէջ երկու տարուան բնակելու ծախքը դիւրացուց։

Երբ Սեվիլյա վերադարձաւ, բուն բաւականին վարպետ եղեր էր. հայրենակիցները իր նոր գործերուն վրայ մեծապէս զմայլեցան, հետեւաբար բազմաթիւ ապսպրանքներ ստացաւ։

Իր խաղաղասէր հանճարով, աշխատութեան մէջ արագ եւ դիւրաշարժ, Մուրիլլօ իր գծած պատկերներով Սպանիոյ վանքերն ու եկեղեցիները լեցուց։ Շատ չանցած, իր նկարները երկրին սահմաններէն անցան եւ Եւրոպայի բոլոր մեծ-հաւաքածոներու տէրերը ձեռքէ ձեռք խլեցին զանոնք։ Իր անդորրաւէտ կեանքը զինքը բոլորովին աշխատանքի նուիրելով, սկսաւ Մայր-եկեղեցիէն մինչեւ Քարիտաթի վանքին անցնիլ, զոր իր առատաձեռն պաշտպաններէն մէկը Տօն-Ժուան տէ Մարանա հիմնած էր։

Մահուան միջոցին միտքը բերելով իր տաժանելի ասպարէզին սկիզբները քաշածները, ուզեց իր յաջորդ-հետեւողներուն խնայել նոյն վիճակը, ուստի հիմնեց Գեղարուեստի Ակադեմիա մը, որ դժբաղդաբար սակայն քանի տարիէն աւելի չտեւեց։

Մուրիլլոյի գործերը խիստ շատ են. իր ձեռագործներէն լաւագոյններն յիշենք։ Բառասւայի Սէնթ Անթուանի հոգեզմայլ յափշտակութիւնը, Հունգարիոյ դշխոյ Սրբուհի Էլիզաբէթի հիւանդներ դարմանելը, Պատրիկին երազը, որ Հռոմայ Սրբուհի Մարիամ եկեղեցին հիմնարկութեան է, Վերջին Երրորդութիւնը յարչարչարուած Մայր Ընտանիքը, եւ Անառակ որդին, որ որչափ ազնիւ եւ վեհ, նոյնչափ ալ պատուաւոր է։

Ս. ԱՆԱՆԵԱՆ

---

(1) Անթօնիօ Ալէկրի Գորրէճ, Իտալացի պատկերահան, (1494-1534) ծնած Գորրէճիօ (Րէճճիօ նահանգին մէջ)։

Արտօնատէր ԶԱՐԵՀ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ

«ԱՐԵՒԵԼՔ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԲԻԷՐ ՏԸ ՔՈՒԼԸՎԷՆ

Անծանօթ Կղզին

ԱՆԳԼԻԱ

Ուիմպլըտօն

Սէն-Օլաֆ

Ինծի այնպէս կը թուի որ անհուն կեանքի մը մէջ պիտի անհետանամ։ Կը սիրեմ Լոնտոնը, իր հոտն իսկ, թրջած ածուխի, կուպի եւ ծուխի կծու հոտ մը։ Հազարումէկ հոտերու մէջ կը ճանչնամ զայն եւ պէտք կը զգամ մերթ ընդ մերթ շնչելու։ Անգլիոյ մայրաքաղաքին շրջակայքը յանկուցիչ չեն։ Գորշ ու սեւ տուներ, գոյնզգոյն պաստ ծանուցումներ, չափազանց խոշոր գրերով նշանատախտակներ, ահա ինչ որ աչքի կը զարնէ ամէն բանէ առաջ։ Կառախումբը յամրաբար կը յառաջանայ. անտանելի տարածութեան մը վրայ գծուող ցած տուներու վերեւէն կարճ ծխնելոյզներով, զորս որջ կը կարծէ մարդ քան թէ մարդկային բնակութիւններ։ Սակայն զանգակատան սլաքները, եկեղեցիներու աշտարակները, գործարաններու մեծ հնոցները, հեռագրական թելերով խաչաձեւուած երկինքը, Թէմզը եւ իր կամուրջները, այս ամէնը հսկայական ուժի մը ապաւորութիւնը կը ձգեն, եւ կը զգաք թէ շատ մեծ ժողովրդեան մը մէջ կը գըտնուիք։

Միս Պէյրնէյ ինծի կը սպասէր Վիքթօրիա կայարանին մէջ։

— Շատ գոհ եմ ձեզ նորէն տեսնելուս համար, բարեւ օրիորդը ձեռքի ուժգին սեղմումով։

Իր յաղթած ձայնը եւ իր կապոյտ աչքերուն պարզութիւնը ո՛ եւ է տարակոյսի չէր մատներ իր խօսքերուն անկեղծութեան։

Հոս բեռնակիրները ուղեւորուհիներով կը զբաղին աչքառու փութկոտութեամբ։ Իրենց ծառայութեան մէջ կը դնեն տակաւին հեղինակութիւն մը, պաշտպանութեան ոգի մը որ պախշիշին հետ կապուած չէ, այնպէս որ կը զգաս թէ ճենթըլմէններու երկրին մէջ կը գտնուիս։ Աշխոյժ մարդ մը մեզի համար գտաւ բեռնակառք մը, ու գոյքերը տեղաւորեց, և մեզ ալ նստեցուց ուրիշ կառք մը, կառապանին քովը։

— Վաթէրլօ՛։

Ուիմպլըտօն քառասուներեք վայրկեան հեռու կը գտնուի Լոնտոնէն, կարելի է սովորական երկաթուղիով կամ ստորերկրեայ երկաթուղիով երթալ հոն։ Այս վերջինը նստանք և փոքր քաղաքին կայարանին մէջ գտանք բեռնակիրներ ու կառքեր։ Այդ գործնական երկրին մէջ բան մը չեն խնայեր՝ մարդոց տեղափոխութիւնները դիւրացնելու համար։ Միշտ վստահ են սա բանին վրայ. «Ամէն բան իր տեղը։» Տասը վայրկեան չանցած, բաւական գեղեցիկ բլուր մը ելլելէ, վանդակապատ մը անցնելէ, կաղնուտի կարգ մը ծառուղիներու հետեւելէ յետոյ, ծաղկաւէտ տան մը առջեւ հասանք։ Բակին մէջ, գոհարեղէնով զարդարուած, տիկին Պէյրնէյ, արդէն իսկ հագուած ճաշի համար, եկաւ զիս ընդունիլ։ Իր սիրալիր ընդունելութիւնը ինծի զգացնել տուաւ թէ Սէն-Օլաֆ ժամանումս հաճոյքը պատճառած էր։

Էտիթ զիս առաջնորդեց իմ սենեակս, որուն տեսքը վայրկենապէս մոռցուց յոգնութիւնս, իբր թէ շատ առաջուընէ բանի մը ժամանակ հոն գտնուած ըլլայի։ Տանիքին կամարաձեւութիւնը, բայց պատուհանները շրջանակող վարդի թուփերու դալարիքը, պատերու բաց կապոյտ թուղթը, ու անոր յարմարած տախտակէ կահու-օժիտներուն և անոր պատկերները ծիծաղկոտ շրջանակ մը կը ձեւացնէին։ Կարծես ամէն ինչ կը սպասէր ինծի. փայլուն պղինձէ մեծ մահճակալը, պատուհանին մօտ դասաւոր թիկնաթոռը, լոյսին մէջ դրուած աթոռը, պատուհանին հանդէպ դրուած գրասեղանը, մանր գրքերը՝ իր անկիւններուն մէջ, գրապահարանին բաց դարակները, վառարանին վրայ զետեղուած ծաղիկները։ Մայր մտնող արեւուն ճառագայթները, ծաղիկներուն բուրումը կենդանի արտայայտութիւն մը կը դնէին այդ պատկերին մէջ։ Բայց ինչ որ աւելի կենդանի էր՝ իմ հանգստաւէտութեանս նուիրուած հոգածութիւնն էր, որուն ապացոյց էին եղած բոլոր կարգադրութիւնները։ Բարեկամուհիս ո՛չ մէկ բան մոռցած էր, և ո՛չ իսկ Աթքինսընի օ տը Քօլոնը։ Իմ երախտագիտութիւնս յայտնեցի այդ մասին։

— Շնորհակալ մի՛ ըլլաք ինծի, բաւ տիկինը. այդ բանը մեծ հաճոյք պատճառեց ինծի։

Գաւաթ մը թէյ խմելէ յետոյ, որ անգլիական սովորութեան մէջ հոգի ու սիրտ կը կազդուրէ, սկսայ արդուզարդովս զբաղիլ. զանգակի երկրորդ հարուածին, որ ճաշի ժամը կը ծանուցանէր, բոլորովին պատրաստ կը գտնուէի արդէն։

Այն սրահը, ուր մտայ Էտիթի հետ, Տիկին Պէյրնէյ և իր որդին կը սպասէին ինծի։ Այս վերջինը ներկայացուցին։ Բարձր հասակ մը ունէր։ Մեծ ոտքեր և մեծ ձեռքեր ունեցողի մը անմիջական ապաւորութիւնը ձգեց իմ վրաս. յետոյ սա մտածումը ունեցայ թէ Ֆրանսացիի մը պչրոտութիւնը Սէն-Օլաֆ բնաւ գոհ չէր թողուր զանի։ Ուստի ամէն բանէ առաջ անոր սիրտը շահելու էր։ Եւ իմ տարիքիս մէջ ալ դիւրին չէր սրտի յաղթանակներ տանիլ։

(Շարունակելի)